

Üliõpilaste Geht

Nr. 3|4

1916

III. aastakäik

J. Mällo trükk

Tartus.

Sisu:

1.	Dr. Heinrich Rosenthal †	65
	Õp. Johannes Bergmann †.	70
	Eduard Kubjas †	72
2.	J. Kompus. Rütmi osa kasvatuses elule ja taidele. (Lõpp.)	73
3.	K. Preisberg. Vahekorra küsimusest . . .	84
4.	J. K. Meie noored ja kodumaa	90
5.	V. Neggo. Üliõpilasorganisatsioonide edustamise küsimus meie üliõpilaskonna ühisettevõtetes	94

Suvisemester.

6.	Suvisemestri asjus	98
7.	Suvisemestri eeskava kohta	99

Üliõpilaste elu mujal.

8.	M. L. Vene üliõpilaskonna häälekandjad 1915. a.	101
9.	A. L. Norra üliõpilasorganisatsioonidest . . .	103

Organisatsioonid.

10.	Peetrilinna Eesti Üliõp. Seltsi tegevus 1915. a.	106
-----	--	-----

Väikesed teated.

Tartu ülikooli ära viimise kroonika. — Ülikooli lõpetanud. — Sõjaväes	108
---	-----

ÜLIÕPILASTE LEHT.

EESTI EDUMEEELISTE ÜLIÕPILASTE
HAALEKANDJA.

Nr. 3/4.

Tartus, august.

1916.

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatuko

Dr. Heinrich Rosenthal. †

„Heinrich Rosenthal on sündinud 25. juunil 1846. Tartu linnas, kus tema isa Gotthard rätseppa meister oli. Esimese õpetuse sai ta isa käest. Augusti kuus 1856 pandi tema Tartu kreiskooli ja jaanuari kuus 1859 Tartu gümnaasiumi. Sääli tegi ta 1865 lõpueksami ja võeti selle aasta augusti kuus Tartu ülikooli arstiteaduskonna üliõpilaseks vastu. Neli esimest poolaastat oli tema korporatsiooni „Fraternitas Rigensis“ lihtliige (Fechtbodist).

1868. sai ta Eesti lauluseltsi „Vanemuine“ liikmeks ja oli selle seltsi raamatukoguhoidja ametis ka eestseisuse liige.

1869. oli tema esimese Eesti laulupeo pidukomitee liige.

Märtsi kuul 1870 võttis ta stud. theol. Andreas Kurrikoff'iga ühes koos nõu Eesti üliõpilasi ühisuseks kokku koguda ja sõbralikus läbikäimises Eesti keelt õppida ning mõttevahetust pidada. Seks paluti stud. theol. Hugo Treffner, Fr. Rig., stud. jur. Gustav Treffner, Fr. Rig., stud. pharm. Martin Wühner, gümnaasiumi kooliõpetaja Jakob Hurt ja Eesti kirjanik Johann Jannsen. Esimest korda tuldi kokku 26. märtsil 1870 Kurrikoffi kortris ja pärast seda iga nädal kord, neljapäevadel, ühes nimetatud meeste kortris järke mööda. Loeti Kalevipoja lugulaulu ja kuuldi seletusi, mida Hurt andis; lõpuks söödi ja joodi õlut ning peeti elavaid läbirääkimisi. Selle aasta 6. juunil sõitsid ühisuse liikmed, lahke kutsumise tõttu, Helme kihelkonda köster Erlemanni juure võõrsile, kus mitmete agaramate eestlastega koos nõuks võeti Eesti kirjameeste selts asutada. 7. juunil sõitsid kõik koosolijad Tarvastu köster Wühneri juure, kus 8. juunil Eesti Aleksandri kooli päakomitee liikmed valiti.

24. juunil 1870 etendati „Vanemuises“ tema juhatusel ja kaastegevusel esimest korda Eesti keeli näitemäng „Saaremaa onupoeg“. Niisama oli ta näitejuhiks ja näitlejaks 29. septembril 1870, millal näitemäng „Maret ja Miina“ ja 2. juunil 1871, millal näitemäng „Särane mulk“ esimest korda etendati. Kõik kolm näitemängu on Koidula kirjutatud.

Kui Eesti Kirjameeste Seltsi põhjuskiri 25. novembril 1871 kinnitati, oli tema asutajate hulgas ja jäi selle seltsi liikmeks kunni 28. augustini 1881.

Mai kuul 1871 tegi ta ülikooli lõpueksami ja arvati arsti nime vääriliseks. Selle aasta 22. novembril nimetati tema Kroonlinna mereväe hospitali nooremaks arstiks ja astus järgmise aasta hakatusel ajalehe „Eesti Postimees“ redaktori ja väljaandja Johann Jannseni tütre Eugeniega abielusse. Kroonlinnas oli ta säälse Eesti kiriku nõukogu liige ja kirjatoimetaja. 1873 oli ta suvel sõjalaeval „Смерць“ arsti ametis Baltiski merel sõjalaevastiku õpetussõidul.

20. oktoobril 1873 nimetati tema Tallinna sõjasadama nooremaks arstiks, kuhu ta siis ka elama läks.

Mai kuul 1877 valiti ta Eesti Aleksandri kooli pääkomitee liikmeks ja jäi seks kunni juuli kuuni 1884.

Juuni kuul 1880 peeti tema ettevõttel Tallinnas Eesti laulupidu, mille toimkonna abipresident ta samuti oli. Aastatel 1882 kunni 1889 incl. oli tema Tallinna linna volikogu liige.

9. märtsil 1885 sai ta vanemaks mereväe arstiks ja Tallinna sõjasadama arstijaoskonna juhatajaks nimetatud.

Kui Eesti Üliõpilaste Selts 4. veebruaril 1883 ülikooli rektori poolt kinnitati, valiti tema selle seltsi „jäädavaks võoraks“. Seltsi liigetega koos võttis ta 22.—24. maini 1884 väljasõidust osa, mis õpetaja Burchard Sperrlingk'i lahke kutsumise pääle tema juure Otepää kirikumõisa võõrsile tulla, korda seati. Sääil võtsid koosolejad vilistlased nõuks EÜS:i vaesemate liigete hääks abiraha asutada. 14.—16. septembrini 1884 peeti esimene vilistlaste koosolek Tartus ära ja sai tema ettepanekul abiraha põhjuskiri ja vilistlaste eeskirjad läbi räägitud, ära kaalutud ja kinnitatud ning tema asjatoimetajaks vilistlaste talitajaks valitud. Seda ametit on ta 11 aastat pidanud ja iga kord vilistlaste koosolekuid juhatanud. 1888, 1889 ja 19. jaanuaril 1890 peeti tema juhatusel vilistlaste koosolekutel arupidamised ära EÜS:i osakonnaks (korporatsiooniks) ümber muuta ja sellele „Fraternitas Viliensis“ nimeks panna. See asutus kinnitati küll teiste korporatsioonide, aga mitte kuratori poolt ja pidi sellepärast soiku jääma.

Kui 30., 31. mail ja 1. juunil 1895 Eesti üliõpilaste ühise 25-aastane alguse mälestuse pidu ära peeti, valiti tema 30. mail EÜS:i auvilistlaseks. Selleaastase vilistlaste koosolekul 29. augustil astus ta vilistlaste talitaja ametist tagasi ja valiti ühel häälel vilistlaste kogu auesimeheks.

26. juunil 1906, kui ta 60 aastat vanaks saanud, vabastati tema mereväearsti ametist 35 aasta teenistuse kohase rahupalgaga ja tõsteti tõsiseks riiginõunikuks. Kui 26. apr. 1907 Eesti korporatsioon „Fraternitas Estica“ elusse tõusis, valiti ta selle korporatsiooni auvilistlaseks (*).

Viimased aastad tarvitas Dr. Heinrich Rosenthal oma mälestuste korraldamiseks ja väljaandmiseks, mille viljana 1912 tema

---

*) Kunni selle kohani Dr. Heinrich Rosenthali oma käega kirjutatud elulugu 1908. aastast EÜS:i kirjagoust.

sulest raamat ilmus „Kulturbestrebungen des Estnischen Volkes während eines Menschenalters“.

Selle kõrval oli ta tegev Tallinna Eesti Lastekasvatuse Seltsis, Põhja-Balti Arstide Seltsi asutamisel jne.

Raske haigus tõi sellele elule lõpu lühikest aega enne täit 70 aastat, 28. aprillil s. a. Lahkunu põrm sängitati maamulda 2. mail Tallinnas Teliskopli surnuaial, rohkel leinajate osavõtmisel.*)

*

Ülemal toodud lihtsad ja ilustamatud teated Dr. Heinrich Rosenthali elukäigust, tema enese ülestähendatud, pakuvad võib olla kõige kujukama pildi lahkunu tähtsusest Eesti avalikus elus ärkamiseajal ja tema sagedasti vähem silmapaistvast kui tarvilikust osast mitmesuguste ärkamiseaja rahvusliste ettevõtete rajamisel kui ka toetamisel.

Eriti jääb Dr. Heinrich Rosenthalile silmapaistev koht meie üliõpilaskonna organiseerimise ajaloos.

Tema nime leiame nende nelja üliõpilase hulgas, kes nüüd ligi poolesaja aasta eest esimest korda „nõuks võtsid Eesti üliõpilasi ühiseks kokku koguda“ ja kes 26. märtsil 1870 pärastisele Eesti Üliõpilaste Seltsile esimese alguse panid. Ja sellest esimesest algusest saadik kunni kõige viimse ajani ei väsinud Dr. Heinrich Rosenthal¹ sidet üliõpilaspõlvega alalhoidmast ning selle organiseerimiseks kaasa aitamast. Iseäranis peab meeletulema lahkunu hoolitsemist noore Eesti Üliõpilaste Seltsi eest selle vilistlaskogu esimehena enam kui aastakümne jooksul, kus selleaegiste meeste tunnistuse järele ilma temata „nõrk taim“ võib olla ei oleks nii pea suutnudki kosuda.

Kõigis selles tegevuses juhtis Rosenthali tung teatud ideaalide, teatud põhjusemõtete läbiviimise poole üliõpilaskonna organiseerimises,

---

*) Ajalehtedest käisid läbi mõned ekslikud teated matuste kohta, nähtavasti „Tall. Teat.“ järele, mis siinkohal olgu lühidalt õiendatud.

Pärjad panid ja kõnelesid: omaste nimel prof. Elmar Rosenthal (lahkunu vanem poeg); Fr. Estica vil-kogu nimel õp. R. Hurt; EÜS:i vil-kogu nimel Dr. K. Konik; Estica ja EÜS:i nimel nende organisatsioonide s/a esimehed; Põhja-Balti Arstide Seltsi nimel Dr. K. Lüüs; Tallinna E. Lastekasvatuse Seltsi nimel cand. H. Bauer; Intelligentide klubi nimel adv. J. Vilms; Estica Tallinna vil I vil I perekondade nimel Dr. Fr. Akel; Vironia Tallinna vil I vil I nimel ins. V. Klement; „Estonia“ seltsi nimel notarius J. Linnamägi; Eestimaa Veehädast päästmise Seltsi esimehe adm. Gerassimovi nimel ins. V. Rosenthal (lahkunu noorem poeg).

mis pärastisel arenemisel enam kõigi üliõpilaste poolt ei võinud aktsepteeritud saada. Erinemise hoos möödapääsmatud kibedused ning arusaamatused ei jäänud ka temale tundmatuks. Kuid Heinrich Rosenthali õnnelik loomus ei lubanud sellest tumes-
tavat kibeduspära hingesse koguda. Uues organisatsioonis, para-
jasti tärrganud korporatsioonis Frat. Esticas püüdis ta uue jõuga
nendele ideaalidele läheneda, mis juba EÜS:is talle alati olid
sihina ees seisnud. Sellepärast on ta ka viimasil aastatel rohkem
EÜS:i elust kõrvale jäänud ja toetas nüüd oma tuttava soojusega
Frat. Estica püüdeid ning võttis tema käekäigust küll nõu ja
teoga elavalt osa.

Ei saa teisiti kui õnnelikkudeks nimetada neid isiklikka oma-
dusi, mis just Heinrich Rosenthali omaseks tegid üliõpilaste keskel
töötama. Sest südamluk soojus, väsimata osavõtmine asjast, mis
tema tundis hää olevat, imeväärt omadus noortega nooreks jääda
— need omadused leiavad üliõpilaste keskel ikka vastukaja. Ja
et need omadused kõigis ringkondades lahkunu poole nende
südameid tõmbasid, kes temaga lähemalt kokku puutusid, sellest
tunnistavad mitmed järelhüüded nii lähemast tutvusringkonnast kui
kaugemal seisjate poolt, ning tänutundmus, mis lahkunu kui arsti
vastu tema patsiendid on alal hoidnud.

Jäägu see hää mälestus kaua elama mehest, kellele rahulikku
puhkamist soovime !

Õp. Johannes Bergmann †

Johannes Bergmann sündis 17. dets. 1856 Kolga-Jaani kihelkonnas, Niilu talus, kus tema isa rentnik ja pärast pärisperemees oli.

Väetimest east saadik täitis teda kustumata himu raamatuid lugeda. 12-aastaselt tahtis isa teda kohalikku kihelkonnakooli panna, aga õpetaja leidis selle „kiriku seaduse vastu“ olevat, kuna poeg mitte ei olnud walla koolis käinud. Põltsamaa kihelkonna kooli pääsis Bergmann sisse ja õppis sääl 1868-1870. 1870/71 käis ta Põltsamaa Saksa elementaarkoolis, kust teda

Tallinna gümnaasiumi katsele viidi. Ka gümnaasiumi direktor ei olnud esimesel silmapilgul arvamises, et noorele Bergmannile kohane oleks tema kooli astuda, sest see olevat üksi mõisnikkude ja linna kodanikkude jaoks. Siiski, augustil 1871 pääsis J. Bergmann gümnaasiumi ja lõpetas selle juunis 1877 edukalt, viimasis klassides prii kooli ja abiraha osaline olles.

Raskest kõhutõbest, millesse puuduse ja liia töö läbi ärakurnatud ihu sattus, sõbra A. Mohrfeldt'i hoolitsemisel paranenud, õppis Bergmann 1877, II kunni 1882, I usuteadust, oli selle järele Peetrilinnas J. Hurti juures prooviaasta. Säälsamas ordineeritud, jäi Bergmann sinna abiõpetajana kunni 1884. a. lõpuni, mil ta Paistu õpetajaks sai. Paistu on ta ka jäänud kunni oma elu otsani. Juba pikemat aega kannatas Bergmann südame haiguse all. 1908 tegi ta pikema reisu Lääne- ja Lõuna-Euroopasse ja ka kahe aasta eest, sõja algusel, viibis ta tervise parandamise otstarbel Nauheimis Saksamaal, kust ta mõne aja pärast võis kodumaale tagasi tulla. 12. juunil s. a. langes Bergmann südame rabanduse ohvriks.

Noor Bergmann oli laulik, kes oma luuletuste keelega, selle kõlavusega ja rahva keele sundimatu tarvitamisega üllatas. Gümnaasiumist kaasa toonud armastuse vanade keelte ja luule vastu, püüdis ta ka antiik vorme Eesti keeli tarvitada. Muu seas on Bergmann wiis lugu Odüsseiast ümber pannud, millest esimene ilmus EÜS:i albumis VI.

Bergmanni laulud ilmusid 1901 eriraamatuna.

Bergmanni kirjatööde, toimetuste ja tõlgete arv ulatab 35-ni, sinna hulka arvamata terve rida kirjutusi ajalehtis ja mujal.

Nende hulgas on tähtis koht kooli- ja iseäranis vaimulikul kirjandusel. Olgu nimetatud, näit., „Kodulaste raamat,“ „Jakobsoni Kooli Lugemise raamatu“ 15. resp. 4. trükk, „Üleüldine ajalugu“ I. ja II.

Iseäranis palju ja hoolsat tööd on Bergmann teinud vaimulikkude raamatute keelelise parandamise kallal, juba 1885. a. saadik, mil teda „Uue Lauluraamatu“ kaastööliseks kutsuti.

Nii on tema toimetusel ilmunud „Uus Testament“ 1898, Agenda 1902, Piibli raamat 1903 ja valminud uus piibli tõlge.

Pääle selle on Bergmann toimetanud „Wanas Kandles“ Kolga-Jaani laulud, trükiwalmis korraldanud 1887 Koidula „Laulud“ ja „Näitemangud“ (veel ilmunuta), niisama Dr. Weske laulud 1899.

Eesti Kirjameeste Seltsis, Aleksandri kooli asjus j. m. oli J. Bergmann omal ajal tegev, eluaegne liige Eesti Kirjanduse

S-sis ja Õpetatud Eesti S-sis, siis veel terve rea kohalikkude seltside eluaegne ja auliige.

Üliõpilasaastad oli J. Bergmann EÜS:i liige, sääl raamatu-koguhoidjana ja kirjatoimetajana selleks kaasa mõjudes, et Eesti keel S:si asjaajamises lõpulikult läbi viidi. EÜS:i vilistlaseks selle ametliku asutamise järele valitud, jäi ta selleks kunni surmani.

Nii on Johannes Bergmann vaikselt ja ustavalt tarvilikku kuid vähe väljaspoole nähtavat tööd teinud, ei ole ka töö nimel mitte kaevanud, kui tegijat ei nimetatud.

Bergmann on kõiki neid raskusi maitsnud, mis tema ajal ja osalt ka nüüd veel haridust omandada püüdval noorelmehel tee pääl on võita.

„Üksi oma jõuga koolist ja ülikoolist läbi käia, käib tõesti üle jõu. Ei oleks mina ka seda iialgi võinud. Vanemate vaesus oli mind harjutanud vähega läbi ajama, aga ka seda vähet oli enam, kui õpilase põlves õppimist takistamata teenida võib. Sellepärast jään ma surmani tänulikuks kõikide vastu, kes mind nõu ja teoga toetades edasi aitasid. Jumal tasugu kõigile tuhande võrra!“ Seda kirjutab Bergmann lühikest aega pääle ülikooli lõpetamise.

Ka on õp. Bergmann selle õhkkonna surve all kannatanud, milles tal elada tuli, mis vähe edendavalt mõjub loova võime arenemise pääle ja mille all, võib olla, paljudki meil on kannatanud.

Tõsist lugupidamist on ära teeninud selle mehe elutöö, milles kõigist ebasoodsatest oludest hoolimata paljugi hääd ja jäädav peitub.

Eduard Kubjas †.

Midagi saatuslikku oli selle mehe kogu elus ja surmas. Näib, nagu ei oleks ta loodud selle ilma jaoks. Unistaja kesk päikesepaistet ja lillesid, anderikas, uhke, iseteadev, kuid praktilises elus täiesti abitu ja saamatu — nii seisis ta oma elu keerdsõlme ees: mis minust saab?

Ja tõesti, raske oli ütelda, mis temast oleks saanud. Kõik ootasid uudishimulikult. Kuid sääl tuleb surm ja raiub keerdsõlme — küsimus otsustatud.

Kadunud olid suured vaimuanded. Juba keskkoolis äratas ta üleüldist imestust ja lootusi. Aga oma vaimu haruldase leiukuse ja tundelikkuse juures, oli tal võimatu nõrk tahtejõud ja hoolimattus enese tervise vastu, mille ohvriks ta langeski — ta suri tiisikusse 13. IV. 16.

Kadunu on mõne pooleli- ja valmisoleva käsikirja kui ka hulga mitmesuguseid ülestähendusi ajaküsimuste, loetud raamatute j. n. e. kohta maha jätnud, millest alles selgub, kui sügavat ja intensiivist elu see mees on elanud.

Temale omase analüseerimise võimega haarab ta igast küsimusest kinni ja tuleb tihti ootamata üllatavale otsusele. Tema iseäraline omadus on: igalpool vastolusid otsida ja leida ja kõige juures kahelda, isegi niisuguste meie praeguste teaduslikkude tõdede juures, kui Newtoni gravitatsiooni seadus.

Iseäranis üks pikem kirjutus päälkirja all: „Mõtted ja unistused inimese vabadusest“ teeniks laiematki tähelepanekut oma tihti teravate ja sügavamõtteliste hingeeluliste tähelepanekute poolest. Kui mitte muuna, siis kirjandusajaloolise materjaalina teatud ajajärgu, vähemalt ühe osa meie üliõpilaskonna vaimlisest näoilimest oleks tal oma väärtus.

Lõpuks mõned andmed tema eluloost.

Eduard Kubjas sündis 6. VIII. 1891 a. Alatskivil, Otti-metsa talus. Koduse lugemaõppimise järele läks ta oma onu, kooliõp. Krimmi juure Helme kihelkonna kooli, mille ta kolme aasta pärast lõpetas. Selle järele astus ta Tartu realkooli, kust ta, pääle Ladina keele eksami, kohaliku ülikooli loodusteaduse jaoskonda 1911 a. vastu võeti. Kahe aasta pärast lahkus ta ülikoolist ja suri 13. IV. 16. oma isakodus.

Ülikoolis olles, oli ta E.Ü.S. „Ühenduse“ liige. Pääle seda tunti teda Taatus kui ühte kõige paremat malemängijat. Ta võis väsimata mängida, ööd kui päeva. See oli üks tema suurematest kirgedest. Ja võimalik, et temast sel alal meister oleks valminud, kui mitte surm ta elu nii noorelt ei oleks lõpetanud. **A. R.**

Rütmi osa kasvatuses elule ja taidele.

(Konspekt).

II.

Meie nägime*) rütmi tähtist kasvatavat osa inimese elus. Nägime, et abstraktne harutus osutab, kuidas rütm kõige Ajas ja Ruumis sündiva — nii siis ka inimese elu — korrapärasust tagavat ja juhtivat võimu tähendab; nägime, et empiirilised tähelepanekud automaatilise-rütmiliste harjumuste kohta meid õpetavad rütmi hindama võimuna, mis vaimu vabastab keha kütkeist (liigutuste automaatilisuse varal, mis aju kontrolli vähendab), ilma mõlemid lahuta-

*) Vaata „Ül. L.“ III, nr. 2, lhk. 34—43.

mata, vaid selle vastu keha vaimsemaks, peenemaks muutes (rütmi varal, mis mingi teadmatuna mäluna teadliku ajutegevuse tagajärjel lihastesse kuhjunud); nägime, et kehaliigutuste ja kehaharjutuste psüho-füsioloogia seletab rütmi tunde ja teda arendava rütmilise gümnaстика tahtmist kasvatavat mõju, eriti tema harmoonlikkuse ja spontaanlikkuse suhtes; lõppeks nägime, kuis alaline intensiivne aju ja närvikava koostöötamine lihastega, nagu seda rütmilise gümnaстика iseloom nõuab, närvide järjekindlana hügieenina on. Lühidalt, meie nägime, kuidas rütm ja rütmiline kasvatus inimese kehalises kui vaimlikes suhtes „paremaks“, väärtuslikumaks teeb, tema mitmesuguseid võimeid kõigekülgselt arendades, seejuures ikka nende vastastikkuses vahekorras, isegi teine teise varal.

Inimese elu on, pääjoontes, kokkupandud olemasolu alalhoidmisest, s. o. vastuvõtmisest ja olemasolu maksmapanemisest, s. o. eneseavaldamisest; rütmiline gümnaстика arendab mõlemid külgi, nagu ju nimigi näitab: rütm kasvatab vastuvõtlikkust, gümnaстика — avaldusvõimeid. Ei või olla, et niiviisi kasvatatud inimene seega paremat ettevalmistust ei omaks elu jaoks, sest kes parem on, teeb ka kõik paremini.

Tähtsamad inimese tegevused, eneseavaldused on töö ja taie — peatagem neil mõlemil ja vaadelgem, mis osa nendes on rütmil.

* * *

On olemas ülihuvitav raamat, „Arbeit und Rhythmus“ Karl Bücher'i kirjutatud, mis nii laialdaselt ja üksikasjaliselt töö ja rütmi vahekorda kirjeldab, — alates töö ürgalustest, nagu neid praegu veel loodusrahvaste juures leida, tänaste tootmisviisidega lõpetades, et ma oma sellekohase ülesande eeloleva kirjutuse raamides võin täidetuks lugeda, kui mul korda läheb nimetatud raamatust võimalikult truu referaat anda.

Karl Bücher algab oma kirjutuse sellega, et tähelepanemise juhul loodusrahvaste meie omast põhjusemõttelikult erineva elu- ja tööviisi pääle. Loodusinimese elu ei tunne mingi sundi, mingi elukutset, mingi sotsiaalset kohust; tema tegevus oleneb täielikult vahetumasti esinevatest vajadustest, mille rahuldamine ta enese käte tööst ripub. Nii siis ei tunne, ega tunnusta, loodusinimene ka mingi korrapärasust, süstemaatilist tööd; selles peitubki kultiveerimiskatsete korduvate nurjaminekute tõeline põhjus. Iseenesest teeb aga loodusinimene siiski õige suure hulga tööd, iseäranis palju kõikesugu kasutumaid ehteid valmistades, seejuures kõige abitumate tehniliste abinõudega ja seepärast õige vaerarikast. Kaks hoogu andjat aitavad samasest kannatuse katsumisest üle: kõik, mis tehakse,

tehakse enesele ja et oma ehetega, oma omandusega üleüldse, end karjast välja tõstetakse ja teiste ees hiilatakse, siis tehakse ka kõik võimalikult ilusti, taideliselt, nii et tagantkihutajaks on: esiteks r a h u l d u s loomistööst, teiseks — omamisega seotud a. u. Loodusnimene teeb aga ka suure hulga tööd, kus loomisest ega kestvast omamisest juttu ei või olla, nagu toidu valmistamine. See on aga töö, mis alatasa korduvana suurt püsivust nõuab, nii siis omadust, mis loodusnimese impulsiivsele loomule kõige võõram. Muidugi sunnib teda seks tööks otsekohene vajadus, tagavarasid ei valmistata; siiski teab ta aga ka, et hilja on põldu tegema hakata, kui juba nälga tuntakse. Mis on siin, hädasunnitud töös, ergutajaks ja vaeva kergendajaks?

Meie tunneme loodusnimeste elust üht tegevust, mis kasuta, väsitav, mida aga väsimatu püsivusega harjutatakse — see on tants. Kõik loodusrahvad tantsivad, tantsivad hullustuseni, tantsivad jõudude täielikuni kulutuseni. Suudame ses kehalikult nii väsitavas tegevuses mingi tähtsa, tema olemust määrava elemendi leida, mis tantsu loodusinimesel nii ihaldatavaks teeb, siis oleme ka leidnud tingimuse, mille loodusnimese loomu kohane töö peab täitma. See element loodusrahvaste tantsus on tema a u t o m a a t i l i n e i s e l o o m .

Igal tööl on kaks külge — vaimline ja kehaline. Vaimline sisaldub pääasjalikult — tehniliste abinõude äratundmises, mille varal tööd tema mitmesugustel astetel kõige täielikumalt ja ökonoomilisemalt lõpule viia — see nõuab mõtlemist. Kehaline külg sisaldub lihtsate musklliigutuste reas. Mida kauemini, mida ebaühtlasemalt jõupingutuse suhtes mingi lihast tarvitatakse, seda enim ja enam ta väsib. Seepärast on ka tarviliku musklliigutuse äratundmine, tarviliku jõupingutuse õige ärahindamine, s. o. vaimu ja keha koostegevus töö kiire ja viljaka edu alustingimuseks. Veel üheks väsitavaks momendiks on aga just see alaline liigutuste juhtimine teadliku tahtmise varal. Läheb aga korda jõukulutust liigutusi nii korraldada, et ta automaatiliseks (mehaaniliseks) saab, s. o. liigutuste algust ja lõppu ühes ja sessamas ruumilises piiris ja ajalises intervallis pidada, siis saavutame h a r j u m u s e : kord alatud kehaline tegevus kestab siis ühetaolisena edasi, ainult lõpetuseks, uueks alguseks või tempo muutuseks tahtmise avaldust nõudes. Inimese loomuses peitub tendents korduvaid ühetaolisi liigutusi sel moel rütmilisteks teha, mis juures aga reguleerijaks saab ühelt poolt muskli tunne — sest iga tööliigutus seisab koos vähemalt kahest elemendist, tugevamast ja nõrgemast (näit. hoop ja hoovõtmine), — teiselt poolt tööriista kokkupuutumisest ainega tekkiv heli. Sepa vasaral, puusepa sael, niitja vikatil — igal on oma

heli, oma rütm: seejuures märgib vasara heli ainult töörütm, saag ja vikat saagija ja niitja kätes aga ka mingi heli rütmi töörütm kõrval, sest ka sae ja vikati „tühi“ tagasi tõmbamine heliseb. Mida pikemateks järkudeks aeg jaguneb, seda suurem on võimatus taktist langeda. Seepärast kutsub sepp omale abilise, kui tal suure vasaraga taguda ja hoopide ajaline intervall seega suurem, — vaheldamisi tagudes on aga ühe vasara helisev hoop teise vasara tõusu kõige kõrgema punkti märkijaks. Niisama lüpsetakse lehma parema ja pahema käega vaheldamisi — töö saab nobedam, lõbusam. Ja uulitsa sillutajad, kui nad kive kinni taovad — siin reguleerib hulga tööliste esile kutsutud helirütm üksiku töörütm. Veel enam näitusi tsiteerida oleks ülearune — selge on siit rütmi distsiplineeriv, korraldav mõju niihästi üksiku kui hulga töös.

On teisi ülesandeid, millega üksikud jõud, kõigist pingutusist hoolimata, ei jaksa toime saada, mida täita võib ainult paljude ühendatud jõud. Koostöötamist korraldab siingi rütm, avaldugu ta tööga ühenduses olevas helirütmis, lugemises „üks, kaks, kolm!“, mingi muus kommandos, töölaulus — sest rütm haarab üksiku hulgaski isiklikult ja ühendab, korraldab seega üksikud koguüksuseks, rühmaks. Nii sotsialiseeris rütm inimese ja löi seega igasugu kõrgema edenemise eelduse.

Üks kõige huvitavam töörütm sünnitus ja omakorda selle alalhoidmise kergitaja on töölaul. Laul töö juures, töö saatjaks, töö kergitajaks on madalamate kultuuride juures üleüldine — andku teatud töö ise helilist rütmi või mitte. Vaimukalt seletab Bücher töölaulu ja üleüldse luule tekkimise töö rütmist. „Rütmiline element töölaulus ei omistu alguseliselt ei muusikale ei keelele; ta tuleb väljaspoolt ja põlvneb kehaliigutusest, mida saatma laul on määratud ja ilma milleta ta üleüldse ei esine. Seepärast on igal tööl, igal tantsul oma eri laul, mida milgi muul puhul ei laulda, ja et mitmesuguste isikute kehaliigutuste mõõtsuhted mitmesugused, siis on mõne loodusrahva juures igamehel oma laul, mille alalhoidu ta kadedalt valvab.“ *) Raske töö juures saadab inimene pingutuse tippu tihti mingi artikuleerimata heliga, nagu „hah“ või „aoh“ näit. puuraimise juures. Neist helidest saigi aja jooksul töölaul, mis omal alamal astmel tihti mõtteta looduskõlade rida on, selles või teises rütmilises kombinatsioonis või figuratsioonis, nagu „hoihoo!“ merimeeste „hiivup“ j. m. Näitusena toon ühe kahtlemata õige vana Soome töölaulu palkide tõmbamisel ehitusele:

*) Karl Bücher, Arbeit und Rhythmus. Leipzig ja Berlin.

Largo

Oo hiiveli oo hii, oo hiiveli oo hii, oo heiju veiju oo hii, oo hiiveli oo hii!

Nii on siis töö tingitud liikumis-rütm keele kõla rütmilise voolu põhjusena. Töö liikumis-rütmi ühte langemine laulu heli rütmiga seletub mõlemate ühise rippuvusega hingamisest. Edaspidisel arenemisel astus mingi mõttega tekst ligi, alguses improviseeritud, enamasti oma sisu tööst enesest võttes, kuna mõttetud sõnad laulu raudvarana püsima jäid ja ikka jälle refrain'ina kordusid.

Töölaulu takt ühendab töö-rühma tihti ühiseks töötaktiks. „Rütm avaldab oma kaasakiskuvat mõju; ikka lühemaks lähevad laulu taktid, ikka kiiremaks liigutused, kunni lõppeks mingi tööhullustuseni jõutakse, mis jõudude täielise kulutusega lõpeb. Et siin töö ja ja tantsu vahel vaevalt veel piiri leida, on mitmed tunnistajad tunnud ja avaldanud.“**) „Nii kaugele kui tööd rütmiliseks kujustada (gestalten) saab, ei lahuta teda tantsust mitte enam liigiline, vaid ainult astmeline vahe.“***)

Loodusrahvaste laulus ja muusikas on pääasjaks rütm. Ükski keel ei elusta sõnu ega laulusid iseenesest ja algusest pääle rütmiliselt. Nii ei ole siis inimene keelt tähelepannes „luuletamisele“ jõudnud, s. o. kõne rütmilisele kujustamisele (Gestalten). Laul ja luule olid alguses ikka ühenduses, iga laul esines aga ainult ühenduses kehaliigutustega — siit laulu ja luule rütm. Loodusinimeeste tants ei ole muud kui tööliigutuste jäljendus ja rütmiline figuratsioon. Nii on laulgi algusiselt töö tekitatud tahtmatute loodushäälte rütmiline figuratsioon. Töölaul ühenduses miimilise tantsuga saab seltskonna lõbustajana pidude keskpunktiks — vastab seega sisuliselt Greeklase orkeestikale, mis üleüldse shestide ja liigutuste taie oli, hulka arvatud ka luule ja näitlemine. Alles pärastpoole differentseerusid plastika (tants), muusika ja luule eri harudeks. Rütm astub kultusessegi — töölaulud ja tantsud esinevad selle jumaluse teenistuses, kellele teatud töö pühitsetud.****) Isegi haigeid arstiti

*) op. cit. Pingutus (tõmbamine) langeb ikka tugevale (>ga märgitud) taktiosale.

) op. cit. *) op. cit.

****) Nietzsche ütleb: „Rütm on sund, ta sünnitab väaramatu lusti järele anda, kaasa minna; milte ainult jalgade samm, hing isegi sõurab takti — võib olla, nii järeldati, jumalategi hing! Nii siis katsuti neid rütmi varal sundida ja võimu nende kohta avaldada.“ (Die fröhliche Wissenschaft).

muusikalise rütmi varal, nagu praegugi veel emad, kui laps enesele haiget teinud, valutavat kohta rütmiliselt silitavad sinna juure lausudes: „Varesele valu, harakule alu, mustale linnule muu mure, meie poju terveks jne.“

Nii jõuab Bücher järeldusele, et inimkonna primitiivsel astmel igal tööl rütmiline vorm oli, et üleüldse inimese tegevus niisugune oli, kus töö, mäng ja taie ühe üksuse moodustasid. Neid kõiki, meile isegi vastandlisi energia avaldusi, ühendavaks paelaks oli rütm, inimese loomuses peituv, töös ilmale toodud ja töö varal inimeses arendatud. Kõige kokkuhoidlikumat jõukulutust korraldavana elemendina on rütm inimesele sünnipärane. Rütmi mõjule pääsemisega inimese elus saab ta ökonoomiliseks printsibiiks, mis käsib võimalikult palju elu ja elumaitmist taotella võimalikult vähese elujõu ja elurõõmu kulutusega.

Hellase noorsoo kasvatuses anti muusikas elavale rütmile ja harmooniale suur tähtsus. Rütm ja harmoonia pidid inimese hinge täitma ja kogu elust läbi tungima, sest et nad tubliks teevad kõnes ja teos. Kehaliigutuste rütmi peeti kõrge hariduse, peene kasvatus ja kõlblise enesevalitsuse tunnismärgiks ja ilmeks. Muusika ja laulu saadetud tants kõrgendati rütmi kõige täielisema avaldusena religiooniliseks talituseks. Meie kasvatuses ei mängi rütm enam mingi rolli. Meie tunneme küll, et ebarütmilised kõlad meile peagi väljakannatamatuks saavad; kuid ebarütmilistest liigutustist leiame vaevalt veel pahandavat nurjatust^{*)}). Põhjusena niisugusele rütmitunde kidunemisele nimetab Bücher meie aja muutunud tööviisi. Loodusrahvaste juures on töö tegemise tehnika individuaalne — töötamise kestus, kiirus, ruumilised piirid on töötaja isikust tingitud, ripuvad töötaja vabast valikust. See vabadus oli ja ongi veel igas käsitöös — „lõbusa töö maailmas“, lõbusa sellepärast, et töö vaba on, individuaalne. Masin hakkas seda vabadust piirama, alates teatud tehnilise valitsemisega, mis ajajooksul masina omaniku ökonoomiliseks valitsemiseks sai. Muutus ka masin ise, mis alguses lihtsalt töötava käe liigutusi jäljendas ja sel moel ikkagi mingi rütmilise töö muusika esile kutsus: „surnud tagasimine“ aga tähendas jõuraiskamist, nii et edasi-tagasi liikumise asemele ringkujuline asetati. Seega on viimanegi rütmiline element masina tööst tagandatud — endise helirütmi, töömuusika asemele on astunud segane ühetooniline, vahetpidamata ja närve kihutav müra.

Rütmi, aastatuhandeid tegevana olnud inimkonna kõigeekülgse kasvataja ja praegusele seisukorrale tõstja, on troonilt tõuganud

*) Bücher, op. cit.

majanduseline arenemiskäik, mis pää- ja käsitöö alaliseks teine teisest lahutanud, käsitöö asemele ikka laiemal moodsul masinatööd asetades. Nii on rütm tööst ja elust kaduma läinud — meie põeme ühes oma ajaga arütmiat, nagu Dalcroze ütleb.

See arütmia on selgelt ja küllaltki kurvvalt avaldunud kõiges pää-töös, mis rütmilist kujustust (Gestaltung) nõuab, nii siis esimeses joones kõigis taitetes. Et mitte selle kirjutuse raamidest kaugele välja astuda, — sest rütmipuuduste harutamine meie aja taitetes paisuks meie aja taide kriitikaks üleüldse, — riivan ainult lühidalt küsimust mõne huupi valitud näitusega: rütmita ja riimita, seega vormita, *vers libre* luules, minimumini alla surutud rütmilis-dünaamiline külg meloodilis-harmonilise külje kasuks muusikas, „Jugendstil“ ja nii paljudki n. n. „Soome stiili“ lapsikused arhitektuuris, artikuleerimatud „värvisümfooniad“ maalimises, maalilikkuse efektidega töötav impressionism skulptuuris ja, lõppeks, vaimuvaene kõige jämedama takti tampimine meie salongi tantsus ja mitte vähem vaimuvaene, isegi õudne omas mõttetuses, kuid taide nime päälle pretendeeriv masinlik akrobaatika baletis, kus ainult muusika ja tantsu algus ja lõpp ühte langevad, vahepääl aga kumbki iserada käies teineteist oma mõju suhtes surnuks löövad! Ei või lihtsalt nii pika aja jooksul mõjul olnud tegurit, nagu rütm seda on, inimkonna edust maha kustutada, hävitada ilma tõsist kahju tegemata. Muutunud olude ja aegade kohaselt võib ta ümber moodustuda, ei või teda aga lihtsalt kõrvale heita — see käiks kõige ökonomia vastu looduse majapidamises.

* * *

Taide ja rütmi vahekorra vaatlusele asudes peatagem esiti kinemaatilistel taitetel, et siis staatilistegi juure üle minna. Kinemaatilised taided on muusika, laul ja tants. Rütmi kui liikumise vormi tähtsus nendes peaks, kõike varem öeldut silmas pidades, küll juba enam vähem selge olema.

Võtke muusikalt, kõige lihtsamaltki viisilt, rütm ära, ja ei ole enam ei muusikat, ei viisi. Sest viis seisab koos kahest elemendist — meloodilis-harmonilisest ja rütmilisest. Esimene neist määrab viisi moodustavate helide kõrguse suhteid, ja samaaegselt kõlavate helide kõrguse suhete korraldamine on harnooniagi ülesanne; teine määrab helide vältuse vahekorrad. Jätke kõrvale viisis teineteisele järgnevate helide nootide aegväärtustes kindla-piirdeliselt märgitud vältuse vahekorrad ja enne nii ilus viis kaotab kogu oma mõtte, sisu ja vormi, lühidalt: viisi ei ole enam olemaski. Ehk muutkegi ainult teatud viisi rütmika ja kõige püha-

liikumast koraalist võib kõige labasem kõrtsi-trall saada, ja mõni väntoreli südantlõhestav triviaalsus võib valdavaks maestosoks üleneda. *Melos* ei püsi *rütmos*'eta — alles arenenud rütmiline luustik määrab viisi iseloomu ja vormi, nagu differentseerunud luustik alles sirgelt käiva inimese teeb ja vahe äramärgib tema ja mõne molluski vahel.

Nõnda kui muusika Aja kategooriasse kuuluv taie on, nii on seda luulegi. Nagu heliteos tükk vormitud vältust on, mis kuulajast mööda liigub, nii on seda luulegi. Ja ainult rütm, mis seda liikumist kas voolamiseks või sammumiseks, hõljumiseks või hüppamiseks, libisemiseks või karglemiseks, tormamiseks või roomamiseks teeb, kujustab ja vormib teda, ülendab taideteoseks. Schopenhauer ütleb*): „Üsna isesugused luule abinõud on rütm ja riim. Nende uskumata vägevast mõjust ei tea ma muud seletust anda, kui et meie olemuslikult ajaga seotud kujutusjõud nende varal ühe omaduse saab, mille mõjul me iga korrapäraselt korduvat kõla seesmiselt sõurame ja temaga nagu kaasa heliseme. See läbi saavad rütm ja riim osalt meie tähelepaneku paelajaks, kuna me tahtlikumalt ettekannet sõurame, osalt tekib nende läbi meis pime, igast otsusest hoiduv kaasakõlamine (nõusolemine, Einstimmen) ettekandega, mis läbi see mingi emfaatilise kõigist põhjustest ripumatu väärdimusjõu omandab“. Ja Fr. Tuglas kirjutab**) Arthur Valdes'e vaateid refereerides: „Kirjanik olgu ärimees, maaharija, laevur, soldat, kütt. Ta tehku kehalikku tööd, raiugu metsa, kaevaku maad, vormigu teliskive, — aine harib ja kasvatab vormitunnet. Ta nähku isiklikult palju maastikka ja elagu lihtsate ning tegevate inimeste keskel, — see seemendab ja kõvendab mõttekujutust. Kuis võiks meil olla suurejooneline ja plastiline fantaasia, kui meie eraelus midagi suurejoonelist ja plastilist ei näe ega tee! Ja edasi: „Kõik rütmilise ja energilise stiili kirjutajad on kehaliku liikumist, vähemalt jalakäimist armastanud“. Ja veel kolmandas kohas: „Töötamine masinaga ja reisimine uueaegsel aurulaeval ja raudteel on võtnud inimeselt isikliku vastutuse ja otsekohe kokku puutumise ainega. Ta on saanud jõutuks fatalistikks. Ta produtseerib masinaga ja elab omi tragöödiad masinaga. Inimene ise ei ole enam midagi. Kuid on tarvis midagi olla, et midagi korda saata“. Sest kõigest kõneleb igatsus ühes endise aja tööviisiga kaduma läinud rütmi järele. Kuid tagasimineku endisele töötamisviisile, toogugi see uuesti meie elusse rütmi tagasi, oleks

*) Die Welt als Wille und Vorstellung, III raamat, § 51.

**) Päevaleht 1916, nr. 72.

ikkagi tagasimine. Tarve rütmilise kasvatus järgi võib ja peabki rahuldust leidma teisel teel.

Lõppeks tants, mille materjaaliks liikumine ise on, kehaline liikumine Ajas ja Ruumis. Liigutuste ruumi kategooriat — kas üles või alla, paremale või pahemale poole, julged või arad, rasked või kerged, nukrad või rõõmsad — määrab ja korraldab käsitus kehastatavast ideest, teemast, kuid nende aja kategooriat, nende aeglust või kiirust, mis alles neile selle või teise iseloomu annab, määrab ainuüksi aega jaotav muusikaline rütm. „Rütm on liikumise vorm“ ja alles vorm ülendab aine taideteoseks.

Kõigi nende, liikumistaiete, materjaaliks, aineks on lõpulikult vältus, kõlav — muusikas ja luules, nähtav — tantsus. Kujutus vältusest meie ajus on musklingutuse tunde funktsioon. Et nüüd taidlejat — heliloojat, luuletajat, tantsijat — kasvatada võimalikult laialdasele valitsemisele oma taideaine, vältuse, üle, ning maitsjavastuvõtjat võimalikult hellale vastuvõtlikkusele heliteoses, luuletuses, tantsus mõõda liikuvatele, rütmiliselt korraldatud, rütmi varal teineteise vastu piiratud vältustele — peame ühele kui teisele sellekohase kasvatus nõutama, niisugust süstemaatilist tegevust, harjutust, mis võimalikult mitmekülgsele kõiksugu vältuste kombinatsioonile taidlejale kui maitsjale nende isikuliseks kogemuseks teeb ja võimist suurendab uusi kombinatsioone leida, luua ja tunda, vastu võtta. Niisuguste harjutuste süsteemiks on rütmiline gümnaстика, mis üles on ehitatud muusikas elavale rütmile, nootide aegväärtustes äramärgitud teineteisele järgnevatele vältustele ja nende mitmesugustele kombinatsioonidele.

Nii on siis õigupoolest sisemise, vaimse emotsiooni avaldajaks ja tõlkijaks tantsu kehaline rütmika, ning kehaline rütmika omakorda teatud vahejaamaks, mille kaudu emotsioonid muusikas ja luules edasiantavaks kujuks saavad, teiste sõnadega, muusika ja luule rütmika on keha rütmika imitatsioonid — tuletatagu ainult tempo ja iseloomu, ettekande, ettekirjutusi muusikas meele, nagu andante, allegro, lento, grave jne. : need on kõik kehalisest rütmikast pärit olevad epitetid. Jean d' Udine määrabki omas raamatus „L' art et le geste“*) viisi (ja ühes sellega muusikagi) järgmiselt ära ; „Toute mélodie est une série d'attitudes ;“ ja lõppeks määrab ta iga taide teose samuti „Toute oeuvre d'art est une série d'attitudes“. Ning muusika ja luule rütmide vastuvõtmine, maitsmine sisaldub õigupoolest vastuvõtja plastilises reageerimises nende

---

*) Jean d' Udine, Искусство и жестъ. Перевелъ съ французскаго кн. Сергѣй Волконскій. Peetritinn 1911.

rütmide pääle. Taidelise loomise protsess ja maitsmise protsess on ümberpööratud protsessid.

Haruldaset kaasakiskuv on tähele panna, millise vaimuteravusega, loogikaga ja valdava temperamendiga, toetades ka Dantee'i uurimistele, Jean d' Udine edasi nimetatus raamatus staatilisedki taided samuti keha rütmikale, s. o. lõpulikult tunde-meelele (ощра-
зание, le toucher, Tastsinn) rajab, selle sõna sügavat sisulist tõde osutades: „*Ars una, species mille*“.

Enne kõike tuletab d' Udine meele, et kõik teised meeled — nägemine, kuulmine, haistmine, maitsmine — muud ei ole, kui differentseerunud tunde-meel, biogeneetiliselt sellest võrsunudki, on tundemeeled kaugema või lähema maa pääle. Staatilistes taites võtame kõigepäält vormi vastu. Kuid vormide vastuvõtmine nägemise varal on võimalikuks saanud ainult silma kasvatades tunde-meele abil. Laps näeb alguses ainult värvilise läike, alles k a t s u m i s e v a r a l kätega hakkab ta aegamööda asjade kolm-möödet, nende kuju, nende kaugust teineteisest n ä g e m a, nende arvugi lugema, ennast silmaga ruumis orienteerima. Suurt hulka ühetaolisigi asju, üksteise kõrvagi seatuid, ei saa täiskasvanugi teisiti ära lugeda, kui igäüht puudutades. Ja mis muusikas rütm — vältuste äramääraja — tähendab, seda tähendab vormides joon. „Värv ilma vormita, heli ilma rütmiga, — võivad meile anda mingi füüsilise löbu, kuid ei ole iialgi võimsad äratama mõistuseliselt äramääratavat emotsiooni; kuna selle vastu, — vorm ilma värvita (arabeskid, näituseks, sule joonistus, Caran d' Ache'i karrikatuur) ja rütm ilma viisita (trummi löömine, kastanjettide plaksumine) on täiesti tähipäälised ja täielikud esteetilised märgid“.*) Jooned on, teadagi, objektiivselt, Ruumi jagajana Ruumi funktsioonid, meie võtame neid aga vastu Aja kategoorias. Kui õige joon ära määratakse kui kõige lühem maa kahe punkti vahel, siis tähendab „kõige lühem“ seda, et õige joon on tee, mille kaudu me k õ i g e v ä h e m a a j a g a ühelt punktilt teise jõuame. Nii tunne (empfinden wir) kõiki jooni liikumisena, kõneleme „ilusast rütmist“ ornamendis, „tõusvatetest joontest“ Gooti stiilis. Meile tundub „dekoratiiviste joonte kombinatsioon (see maksab ehituse, maastikugi äärjoonte kohta) aeglane või kiire, rahulik või rahutu, rahustav või äritav, selle järke, missugune on teda moodustavate õigete joonte pikkuste vahekord, kas nurgad enam või vähem nürid, rippuvuses sest, kas joonte kõverused pikemate või lühemate raadiuste sünnitatud, kas nad ühes sihis arenevad või tagasi keeravad; need kõik on liikumise valda kuuluvad, ajas äratunta-

*) Jean d' Udine, op. cit.

vad kombinatsioonid, mille esteetiliselt väärtusi ei saa ära tähendada ruumiliste ehk staatiliste epitetitega^{*)}). Nii siis ei ole ka joonte piiratud, kindlalt seisvate vormide loomine muud, kui attitüüdide, shestide, keha rütmide imitatsioon, ning neid loovate ja vastuvõtivate võimiste kasvatus on samatähendav rütmilise kasvatusesega muusika elavate rütmide abil.

Muskli pingutus äratav meil kujutluse vältusest, kuid muskli pingutus äratav meil ka kujutluse raskusest. Nii on raskus ja vältus (ja kui kord juba vältus, siis järelikult ka rütm) esteetiliselt ekvivalendid, teineteisega lahutamatus ühenduses. Ja niiviisi painub lõppeks iga taideline aine gravitatsiooni seaduse alla, mille emootiivne väljendus taideline loomine lõpulõpuks on. Tõepoolest tunneme (empfinden wir) üksikut akkordi, üksikut värvi, mille rütmi ja kontuuri puudusel liikumise mõju puudub, raskuse kategooriasse kuuluvana, sest me kõneleme raskest akkordist, õõnsast kõlast, masendavast dissonantsist kogu raskest või kergest, tihedast või õredast, paksust või õhulikkust värvistki, s. o. tarvitakse epiteete tiheduse, nii siis raskuse, vallast. Ning arhitektuuris, ses kõige staatilisesmas (kui nii ütelda võib) taides staatiliste taitete hulgas, on esimesena, algelisemana ülesandena gravitatsiooni seaduse alla käiva materjaali tasakaalu viimine, s. o. staatilise rütmi ehk lihtsalt raskuse imitatsioon. Egiptuse piramiid, Greeka tempel, Gooti doom — nad ei ole muud kui suurema või vähema raskuse, monumentaalsuse või graatsia, rusumise või õhulikkuse avaldused; ja lõbu, mida neid vaadeldes tunneme, ei ole muu kui meie miimiline refleks avaldatud staatilisele rütmile, kui sisemine samasse „attitüüdi“ asumine, millele kõrvalnähtusena lisaks tuleb juba mainitud joontes avalduva kinemaatilise rütmi refleks.

Nii oleme tunde-meeli tundma õppinud kõiki meeli ühendavana, kõigiga korrespondeerivana keskkohana ja kehalise rütmi kõigi taitete põhjas peituvana ürg-taidena. Ei ole seepärast muud teed olemas ratsjonaalseks kasvatusesks taidetele, kui rütmi tunde kasvatus. Iga taidelise loomise ja maitsmise esimene eeltingimus on võim kaasa heljuda, kaasa lainetada võõra rütmiga, võim rütme vastu võtta ja tunda; edasi võim vastu võetuid, sisesemiselt tuntuid rütme ümber töötada, ümber valada nähtavasse ehk kuuldavasse, edasiantavasse ja vastavõetavasse vormi. Nii on rütmitunde kasvatus propädeutikaks igale loovale jõule, helluse peenedajaks ja resonantsi skaala ulatuse laiendajaks igale vastuvõtjale. Meie ei tea, mis me võime! „Kirjanduse nagu iga muu kunsti piir on määratud inimese enese piiridega. Midagi üle isiku rajade

*) Jean d' Udine, op. cit.

ulatavat ei suuda keegi korda saada. Kuid kahtlemata on viimasel ajal kunstide piir kitsam olnud kui inimese piir“, kirjutab Tuglas*). Ja jätkan Jaques-Dalcroze'i sõnadega: „Vähe on võida, mida tahame — me peame kõik tahtma, mis võime!“ (Lõpp). **Johannes Kompus.**

Vahekorra**) küsimusest.

Vahekorra eelnõu, mis aastate jooksul valminud kui ideoloogiline ehitus — mitte ainult punktide koguna — on viimasel poolaastal vastuvaidlemist leidnud suusõnal ja ka kirjalikult (Victor Neggo, ÜL. nr. 1, 1916) tema arvatava „ebaloogikaliku“ konstruktsiooni pärast.

Nendel ridadel ei ole sihiks lähem argumentatsioon eelnõu „loogikalikkuse“ või „ebaloogikalikkuse“ selgitamiseks.

Kordan selles suhtes ainult lühidalt seda, mis üteldud talvisel laiemal kokkupuutumisel.

Nimelt, tähtis on luua foorum meie üliõpilaskonna järjekst- vaks kokkupuutumiseks; tähtis on luua organ ühiste ettevõtete elusse viimiseks, ja tähtis on luua ühised alused, mis edukat koostöötamist kannaksid.

See oleks ka eelnõu esimeste punktide sisu, mille vastu ei vaielda.

Ühise, üleriiklise — ehk veel üleilmalise — ja iseseisva Eesti üliõpilaskonna eri-organisatsiooni loomise mõte, kui seda kusagil olnud oleks, on olude sunnil jäetud. Sai ju ka see küsimus ksv. V. Ernits'i ja nende ridade kirjutaja poolt seatud, kusjuures selgus, et põhjasmõttelikult sõnavõtjatel midagi niisuguse korralduse vastu ei oleks, ükski aga seda tegelikult läbiviidavaks ei pea. Nii on siis õigekstunnistatud lähtekoht, millest kõne all olev eelnõu välja läheb: olevate organisatsioonide alusel luua meie üliõpilaskonna keskkorraldus.

Kui nüüd aga tahetakse luua ühise töö (v. eelnõu p. 1) jaoks meie üliõpilaskonna (v. eelnõu p. 1) koondus olevate organisatsioonide alusel, siis on raske enesele selgeks teha, mis-pärast siin riikidevahelise pariteedi formel (igal riigil ühe palju häält) loogikalikum oleks, kui ühiselulise õigluse formeli oludekohane modifikatsioon (iga üliõpilase hääl kaalub ühe palju). Ja

*) Arthur Valdes. In memorian. Päevaleht 1916, nr. 75.

**) „Vahekorra“ all mõtlen kõiki meie ühissettevõtteid ja eelnõu, mis nende teostamisele kindla aluse tahab seada.

kui juba riikidevahelise pariteedi eeskuju Eesti üliõpilasorganisatsioonide kohta „ainuloogikalikuks“ pidada, siis tehtagu juba „loogikalikkuse“ nimel ka igas teises punktis sellekohased korrektiivid. Nõutagu kõige päält siis ka ühehäälelisi otsuseid kõigis küsimustes ja ärgu lepitagu sellega, et eelnõu ühemeelseid otsuseid ainult „uute ettevõtete“ rajamisel nõuab.

Aga, nagu meie kõik mäletame, vaieldi ühehääleliste otsuste tarvilikkusele isegi ülemalnimetatud kitsastes piirides vastu just nende poolt, kes riikidevahelise pariteedi formeli seisukohal asuvad. Nende ridade kirjutajale vastati, et niisugune asjasead (uute ühisettevõtete rajamine sünnib ühel häälel) terve ehituse surnult sündinuks teeb. Muidugi on see asjata kartus. Ühisettevõtte nime võib ju ainult niisugune kanda, mis tõesti ühiselt ja ühtlasi usutavate põhjusemõtete peale rajatud. Päälegi, võivad eelnõu järel rühmad, kes ühte ettevõtet tarvilikuks peavad, seda omavahelise asjana elusse viia, kui asi kõikide poolehoidmist ei leia.

Küll aga oleks kõik meie töö prekaarne, kui meie riikidevahelise pariteedi lähtekohalt välja minnes tõesti loogikalikult järjekindlalt ühehäälelist otsustamist kõigis küsimustes nõuaksime. Siis oleks meil üks õnnetu „Poola maapäev“.

Igatahes, on tänuväär, et ksv. Neggo küsimuse, millel laiem tähtsus, avaliku harutamise alla on toonud.

*

Siinkohal tahaksin aga laiemat küsimust puudutada, — nimelt, kas arvatav „ebaloogikalikkus“ vahekorra eelnõu esitusmooduse hindamisel ainsa kriteeriumina ülepää on argument?

Kas tõesti üle aastakümne ainult selle jaoks on kavatsatud, vaieldud ja korrigeeritud, et luua ühte formaalse loogika *chef d'oeuvre'i*?

Mis on meile siis tähtis, kas vahekorra väline *élégance* formaalse loogika mõttes, või see ajalooliselt võimalik maksimum ühiselulist efekti, mida üliõpilaskonna otstarbekohane korraldus anda suudaks? . . .

Nagu talvel, nii ei saa ma ka nüüd — pärast uusi kaalumisi — teisiti otsustada.

Juba teoreetiliselt — seadusandluse-poliitika õpetuse seisukohalt — peab tunnustama, et meie legislatiivses töös kahju oleks lahkuda nendest väärtustest, mida kesk- ja uueaja hingepiinad ja otsimised toonud, kahju oleks kõrvaldada kõik perspektiivid ühe kavatsitava ühiselulise ehituse mõju suhtes rahvamajanduse, ühiselulise pädagoogika jne. kohta, kahju oleks tagasi sammuda Roomas

domineerinud seadusandluse ja interpretatsiooni poliitika seisukohale: konstruktiivne *élégance*, välja minnes alustest, mida nimetatud on „egoismi piiblik“.

See kahjutundmus kasvaks aga ainult, kui kõik meie ühis-
püüded, kõik hingeeluline kujunemisprotsess, kõik meie ühiseluline
pädagoogika meie organiseerimise printsiipides ohvriks peaks too-
dama . . . õpetusele riikidevahelise pariteedi „ainuloogikalikkusest“.
(Ei taha ju ka keegi organisatsioonide põhjusmõttele ikku
ühväärilisust puutada. Näituseks, kõikidel on ühesugune
õigus vahekorda astuda, välja astuda ect., kõikidel — nii suurtel
kui väikestel — on ühesugune õigus nõuda, et organisatsiooni
kirjad ÜL:s avaldataks jne. Jutt on ju ikka Eesti üliõpilas-
konna koondamisest olevate organisatsioonide alusel).

Ja sellepärast saan mina vastuvõetavaks ikkagi ainult niisugust projekti pidada, mille maksmasaamine kõige paremini kindlustab meie ühissettevõtete edu võimalikult väikeste hõõrumiste juures, mis keskkorralduses loob võimalikult sama jõudude vahekorra, nagu see reaalses elus*) olemas ja mis oma põhjapanevate ideede poolest meid suuremaks kasvataks. Ja kas võib siis tõendada, nagu ei oleks tööviljakuse nõudel tarvilik keskkorralduses seisukord luua, mis vastaks reaalsele jõudude vahekorrale üliõpilaskonnas? . . .

Elu voolab, lööb vormid ja purustab neid. Püsida võib ainult niisugune korraldus, mis oma õnneliku struktuuri tõttu sellevõrra erku tundelikkust voolu vastu näitab, et võimalikult iga tarve, iga püüe, iga reaalne jõudude kaal ehituse tippudel tunduks ja oma jõu kohaselt vabalt mõjuma pääseks.

Inimesed on aga kõik üheväärilised, kui lõpmattused, kui piirita isesihid. Ja võimata on seda põhjusmõttele ikku üheväärilisust ohvriks tuua riikidevahelise pariteedi formelile. Kui meie aga omas ühiselulises ehitustöös selle põhjusmõtte matame, naerab meie üle meie töö katastrofaalne kokkuvarisemine — ja meil ei ole isegi seda troosti, et meie kõrge aate nimel narriks oleme tehtud . . .

---

*) Harilik väide, et iga organisatsiooni esitajad ikka ainult oma organisatsiooni enamusi esitavad, seega keskkorralduses vähemused esitamata jäävad, kaalub vanemate organisatsioonide suhtes väga vähe, sest et nendes iga tähtsama küsimuse otsustamine sellevõrra kvalifitseeritud hääleearvu tarvitab, et iga energiline vähemus tubli osa omast seisukohast läbi viib. Senni, kui paremat moodust pole jõutu d läbi viia (üliõpilaskonna kongress referendum, kui *ultima ratio*) võiks kvalifitseeritud hääletamisi soovitada kõikides organisatsioonides — ilma, et selle soovitusel tahetud oleks kellegi sisemist auto-
noomiat „ähvardada“.

Esitust liikmete arvu järele nõuab meie hää tahtmine keskkorralduse tööd võimalikult viljakaks teha.

Ja see ühine töö, mis meie üliõpilaskonnale avaneb, on väärt, et temale võimalikult eluline korraldus katsutakse anda.

Milles see töö seisma saab, selle üle on ka vaielus tekkinud, mis kasvama peaks. Ksv. Luts ei lepi selle lähtekohaga, mida nende ridade kirjutaja tunnistab, — see on arvamisega, et teaduskondade ühise aatelise õhkkonna ja teaduste teleoloogiliste lõpulausete juures teadusliku huvi ja kodumaaliste teadmiste tõstmine juba ise tõukuse annab ühiseluliste ideaalide tõusuks. Ksv. Luts toonitab veel eraldi sotsiaalse pädagoogika tarvilikkust sotsiaalsete instinktide arendamise sihis, — mõtted, mida ka vürst Kropotkin nii sümpaatiliselt on avaldanud. Ei vaidle selle vastu ka nende ridade kirjutaja, kuigi usk on, et lähtekohaks üliõpilaskonnas just teaduslik huvi tuleb võtta. Ei taha nende ridade autor ka kaasvõitlejaid tagasi hoida tegelikust osavõtmisest avalikust elust. Kuid selle osavõtmise vilja ei näe mina küll sellevõrra üliõpilaste tegeliku rahvatöö viljakuses, kui selles hingeelulises kasvamises, mida niisugune töö üliõpilasele enesele toob siis, kui see töö teadusliku arenemise kulul ei sünni.

Nende ridade autor võiks õige palju kurioosisid meie silmapaistvamate üliõpilaste rahvatööst jutustada — mitte ainult Tartu kohta, vaid ka Peetrilinna poolt, — mis teda tihtigi kaaluma on pannud, kas meile kõigile õppimine ehk kasu ei tooks.

Iseenesest mõistetav on aga, et igasugune õppimine ka tulevase rahvatöö sihtjooni peab selgitama, tendeerima peab eluehitamise poole . . .

Muudkui natukene võõrana tundub minule K. Luts'u järeldus minu kirjutustest, nagu peaks minu arvates üliõpilaste organisatsioonide ülem siht alati „teadusmeeste“ kasvatamises seisma. Seda järeldab K. Luts küll päris asjata: iseasi on „teadusmehi kasvatada“ ja selles oma sihti näha, iseasi aga teataval silmapilgul kaasa mõjuda selleks, et kodumaa ülikool kodumaa ringkondadest mõne hää teadlase saaks . . . kes soojust paiskaks kodumaa küsimuse vastu kuulajate südamesse. K. Luts tunneb vist vähe, mis sugusena mõned Tartu üliõpilased omale Tartu ülikooli ette kujutada tahaksid . . .

Kuid siin ei taha pikemalt peatada üliõpilaskonna ühistöö arvatava ja soovitava iseloomu juures. Õige on ju, et „hall on teooria, igavesti aga haljendab elu“, ja õige on ka, et meie üliõpilaskonnas elu on, mis peab avalduma.

Tarvis on ainult, et püüdmised ära tuntaks, neile õiged are-

nemisvõimalused kätte võideldaks ja elav side kõigi ihkajate ja otsijate vahel loodaks.

Siis juba otsustab iga üks ise, kas temale rohkem vastab mõni loodusteaduslik popularisatsioon, või kodumaa õhukihtide, mullapõue ja mullapinna, taimeriigi, loomariigi ja muu uurimine ja igasuguste leiduste tegemine nendel aladel sotsiaalse tervishoiu, tööstuse tõusu, põllutöö viljakuse jne. mõttes, — üleüldse, Eesti inimese võimu tõstmises elava ja eluta looduse üle; siis leiab majandusteadlane, mis temale vastab, kas raamatupidamine kaubatarvitajate ühisuses, või küsimuse uurimine, mis meilt meie ilmaturu lähedus õige nõuab ja kas Moskva-Fallinna, Tartu-Smolenski jne. teede juuretulek kogu Eesti elule seda ei tähenda, mis Amerika leidmine Euroopale. Või kaalub ta siis küsimust, kas temale rohkem sobib mõne ametiühisuse tegelik vaimline toetamine, ehk jälle teaduslik uurimistöö selle kohta, missugune on meie ühiselulise õigluse ajaloolik maksimum, missugust tööpäeva pikkust, palka jne. võib kanda kahjuta meie tööstus ja põllumajandus käesoleval ajajärgul ilmaturu tendentside mõllus ect. . . sõnaga, siis kerkib küsimusi, ja iga üks valib oma osa . . . ja elu keeb.

Keskkorraldusel saab aga selles mõttes suur tähendus olema. Juba need kokkupuutumised, mis senni olnud, ja kus võõrastamise tõttu veel nii vähe südamest ja südamesse on kõneldud, ei ole ilma tähtsuseta jäänud; ei näe siis ka põhjust, miks nende mõju tulevikus ei peaks kasvama.

Kuid ei tohi unustada, et pääle ühise töö võimaldamise „vahekorra“ struktuuril veel rida teisi häädusi ja paremusi peab olema, sest selle vahekorra olemasolemisel ja nendel põhjusemõtetel, millele tema rajatakse, on iseseisev tähtsus. See tähtsus peitub just meie kavatsetava ühiselulise ehituse struktuuri häädes ja halbades omadustes.

Lühenduse mõttes ja muudel kaalumistel jutustan ka selle osa — „сорогоговоркой“.

Sellega, et meie Eesti üliõpilaskonna koguelu edendamise ja selle koguelu põhjusemõtteid formuleerime, teeme meie juba isegi tähtsat tööd.

Eesti rahva ennastmäärava elu uuestisündimine (jutt on ajalooliselt võimalikkudest maksimumidest) on senni kehv värvirikaste faktide poolest. Rahvuse konstitueerimise protsess on senni vaene heledate „constituante“ de poolest. Kui meil korda läheb sinna juure lisada Eesti üliõpilaskonda, kes ennast koguna leidnud, siis pole meie töö tähtsuseta.

Kui meie sellele anname rahvusliku organismi miljöös struktuuri, mis täiesti enesestkaaluv väljaspoole oma organisatsiooni

poolest, kui meie tema konstitueerime ühiseks organisatsiooniks ühiste püüete alusel, mis võimalised laienema üle maa ja rahva, siis, kordan ma, ei ole see ühiseluline efekt sugugi väikese tähtsusega.

Tuntagu ära see enesestkaaluvus, see survevähesus, mis siiski omane üliõpilaste ühiselulistele ehitustele . . .

Tuntagu see ära, ja omandatagu selle enesestkaaluvuse mälestus eluteele ja elutööle . . .

Siis selgub, miks vahekorra küsimus äratav tõsiseid kaalumisi, mis kõiki meie sotsioloogilist teadmist peavad rakendama.

Sest ehitades üliõpilaskonna elu kasvab üles poliitiline generatsioon, kes on omandanud tungisid, kogemusi ja mälestusi.

Ajalooliselt võimalik maksimum enesestkaaluvust saab laiemate korralduste juures möödapääsmatuks vajaduseks, ja käest kätte ja koosolekult koosolekule käivad teised projektid . . . Ja veel: meie üliõpilaspõlve ehitustöös kasvab üles generatsioon, kes omandanud omapärase töökorralduse.

Siin oli kord huvitavaid vaielusi küsimuse üle, kas ei tuleks ka sammusid astuda vil! vil! kogude koondamiseks samadel alustel, nagu nad siin üliõpilaskonna kohta täiesti vastu võetud. Ksv. Ernits kaitsis mõtet.

Nende ridade kirjutajale paistab vähe teistsugune järg. Paistab, et intelligentsi koondus tuleb sellel teel, et meil kujunevad erakonnad — ideoloogiliste tõdede ühised — loovad föderalistliku keskkorralduse, enesestkaaluva löökides ilmakaarte poole.

Sää! läheb meie generatsioonil vahekorra kogemusi ja mälestusi uuesti tarvis, — sää! kerkib jällegi päevakorrale esitusmoodus erakonna reaalse jõu järele, jällegi tuleb leida vaielusküsimuste otsustamise moodus referendumis, rahva plebistsiidis.

Nii kaugelt muidugi, kui meie rahva sotsiaalne struktuur ja arenev ühiseluline differentsiaatsioon niisugust koondust poliitiliste ja rahvuskultuuriliste tähtede all lubab.

Muudkui, ega „politseisse minekut“ siis enam ükski hääks ei kiida . . . Ka mitte inimesed, kes ennast „autonomistideks“ nimetada armastavad . . .

Nii kasvab meie üliõpilaspõlve otsimiste alusel uus generatsioon, kes seltskonna organisatsioon enesestkaaluvuse kaugelt varemini läbi viib, kui sellekohane juriidiline sanktsioon kätte võidetakse. Mis saab selle enesestkaaluva rahvakorralduse „miljöö“ olema? Kas à la Ado Grenzstein (Kodumaa korraldus, lhk. 35, 36).? Kas sennised väljavaated, või uued perspektiivid? Kindel aga on, et kord ajad tulevad, kus isegi vallavolimehed — üliõpilastest rääkimata — niisugustel juhtumistel, kus neil õigus on vallakirju-

tajat kolmeaastase teenistuse järel valimata jätta, tema lihtsalt valimata jätavad, lahti lasevad . . . mitte aga enam nii ei tee, et tema ikka ilusti ära valivad ja siis kohe jalamaid „komissari herrat“ paluma lähevad, et see selle halva inimese lahti laseks, sest et tema seda ja teist varastab, komissari herrat halbade sõnadega tagaselja pahandab . . . jne. jne.

*

Wastame omale küsimuse, missugust hingeelu kasvatab meie üliõpilaskonna enesestkaaluv korraldus, oma legiislatsioonid, omade sihtide, oma jurisdiktsioonid, oma pädagoogikaliste printsiipide (aukohtu ja omavahelise kohtu fiktsioonid ja karistused!!) ja omade ettevõtete alusel — ja siis vaatame uuesti vahekorra küsimust.

Karl Preisberg.

P. S. Kuigi nende ridade kirjutajal on nõrkus hoiduda vastamisest argumentatsioonile, mis sihhib *ad homines*, olgu siinkohal siiski äärmärgitud üks elegantse loogika proov.

Möeldud on häätujuline päätükk ksv! Neggo artiklist (ÜL. nr. 1), mis algab selle asjaolu naljakaks nimetamisega, et eelnõud ja kodukorrad otsustava asemikkudekogu kokkuseades proportsioonaalet esitust nõuavad, — täidesaatvas *ex mandato*, asemikkudekogu kontrolli aluses aga rühmasid, mis päälegi enam vähem ühearvulised, ühetasaselt esitatud lasevad olla, ja mis pateetilisel lõpeb sõnadega: „siiski on mõlema määruse tegijad ühed ja samad isikud“.

Kelle üle naerab siis autor? Või arvab autor tõesti, et käesoleval juhtumisel jutt identlistest kompetentsidest ja üheloomulistest asutustest on, mida libisevate kriteeriumite tõttu ekslikult lahku minevalt konstrueeritud?

K. P.

Meie noored ja kodumaa.

Noorte ja kodumaa vahekorra küsimus kerkib aeg-ajalt ikka uuesti päevakorrale, sellega tõendades, et asjal elulisem tähtsus ja et siin ei ole kõik korras. Kuid ebaloomuliselt ühekülgistena paistavad korralduskatsed. Ei jõuta kaugemale etteheidetest noortele ja võimalikult naiivistest praktilistest näpunäidetest. Küsimuse uuesti ülesseadmine Üliõpilaste Lehes lubas vähemalt midagi muud aimata, kui endiste radade tallamist — asjata ooted! Meil on sedavõrd dogmatismi, üleüldist arenemattust, et vaevast suudame vaadata väljaspoole kord vastuvõetud vaateid, tabada nähtusi laiemas ulatuses, nende vastoludes ja sünteesis. Aga küsimus on üks tähtsamist. Selle otsustamisel ei tohiks puududa keegi

kohustundlik. Iseäranis meie noorte erksam südametunnistus ja julgem otsustamine peab siin mõjuvalt oma häält tõstma, seda nõuab juba meie enesekaitse, ja meid ei tohi siinkohal eksitada mingisugused soojapesa vilistlased. Kodumaa tulevik nõuab tõsiselt väärtuste ümberhindamist ning olude revideerimist. Otsustavat häält ootame siin meie ühinenud üliõpilaskonnalt, kunni eluvõimsama juhtiva intelligentsi saavutamiseni. Nende ridade ülesanne — märkida mõnda küsimuse senni varjus olnud külgedest.

Ei vaielda põhjusemõttelise vaate üle, mille järele noorus peab olema kodumaa päralt, sest see on nii loomulik, arusaadav, soovitatav. Kuid ei tahaks näha seda nõuet mingisugusena kategoorilisena imperatiivina, nagu seda meil harilikult tarvitakse. Vähemalt jämeda joonelised läbiviimise katsed igapäevases elus ei või lahkujale päale eemaletõrjumuse ja kibedustunde midagi kaasa anda. Kui seda kõike tehakse kohustunde äratamiseks, siis teatagu, et kohasemad selleks on positiivsemad abinõud. Meie ei tohi kujutada oma maad mingisugusena nõiutud ringina — selle vastu kõneleb juba meie haritlaste liig kiire kasvamisshoog, millega ei suuda sammu pidada rahva üldine kultuuriline ja arvuline kasv. Kord ometigi peab mahtuvuse seadus tunnistama kodumaa piirid selles mõttes kitsasteks. Ajutine lahkumine, kui see tõesti möödapääsmatu ja ratsjonaalne, peaks olema kaitsitud igasuguste halvaks panevate sõrmeganäitamiste vastu. Ei tohi ju unustada, et päale ruumi siduvuse meid liidavad ühiseks pereks palju kestvamad vaimlised huvid ja vahekorrad. Oleks aga need küllalt tihedad ja elevad, siis tunneks meie oma meest ka Siberi rohtlaanes ja vaevalt võiks siis näidata jõudu, mis suudaks teda kodumaast jäädavalt lahutada. Kuid niisuguseid sidemeid ei loo ega elusta rahvakeha haavade sõrmitsemine. Ise peame olema midagi väärt, peame omas kogupildis sünnitama midagi positiivsemat, kui etteheited, midagi, mis sunniks vastukajana helisema iga üksiku hingese salapärasemaid hääli. Tõesti, kui meil tulevikku kavatsetakse, peab suudetama küllalt hinnata ja elustada meie noorte ja kodumaa hingeelulisi vahekordi. Igale elusseminevale noorele peab kodumaa paistma muinasloomeliseks hiiglasena, kelle soe hingeõhk teda igal sammul ümbritseb ja kelle hoolitsemine noorte eest ulatab äärmiseni võimalikkuseni. Loomulistena kujunevad noorte ja kodumaa vahekorrad ainult formeli järele — *do ut des*. Siis on noorte kohused kodumaa vastu iseenesestki mõistetavad ja ei tarvitseks neid meele tuletada kibedate etteheidete abil. Vist ei leiduks siis kergemeelseid, tõsiste vapustusteta pääsetavide lahkumisi, kuna nüüd oleks ülekohus lugeda neid ainult lahkujate süüks: siis ei

ole kodumaa ju temale midagi suutnud anda, mis vähemalt rasketel silmapilkudel — need on nii paratamatud võõrsil, pea iga kirjutuse järele — teda valgustaks mõne heledama mälestusega.

Samuti eeldab vaade, mille järele noorus peab olema kodumaa päralt, nõuet — kodumaa olgu nooruse päralt! Selles sihis ei või aga meie sennist tegevust nimetada kuidagi rahuloldavaks. Kuid keerdsõlme lahutamine peab algama just sellest nõudest, sest see otsustab eeskätt kodumaale jäämise võimaluse. Suuremale hulgale lahkujatest on aga kodumaale jäämise takistajaks just võimaluse küsimus. Etteheidetes ei kaaluta aga harilikult neid võimalusi ja päliskaudne vaatleja võib kergesti lugeda lahkumise ainsaks põhjuseks meelsuse puuduse. Kuid ligem vaatlemine viib koguni teisele otsusele. Meiegi haritlaste kohasaamise võimaluse määrab suuremal hulgal juhtumistest pigemini protektsioon kui isikulised omadused ja väärtused. Kuid üleüldiselt on tuttav, et protektsiooni kumardusi, sidemeid otsivad iseäralise hoolega just alaväärtuslikud elemendid. Samuti ei või mõjuta jääda leivaküsimuse otsustamisel üksikute poliitiliste rühmade ja tutvusringkondade võimu üle rivaliseeriv poliitika. Tihti tuleb meeles pidada juhtivate isikute karjerismi, valitsuse meelepärast olekut. Ja kui siia veel juure lisada meie juhtivate ringkondade puruvananenuid vaateid naise kohta, mis isegi tihti ajakirjanduses esile tuleb, siis on küllalt põhjusi seletuseks, miks meie paremad, iseseisvamad, iseäranis naisjõud vaevalt võivad loota kodumaale jääda.

Kuid isegi, kui rahvakeha valusad haigused — protektsioon, karjerism, rivalisatsioon ja naisküsimus oleksid täiesti rahuloldavalt korraldatud, nõnda, et juhtiv intelligents valib kodumaa tööle tõesti paremaid noortest, ka siis jääb maksma võimaluse seadus nende kohta, kellele kodumaa ei suuda anda hariiduse ja huvidekohast tegevusala. Otsitakse pääsmist niisugusest seisukorrast uute alade ja majandusharude ülesleidmises. Kuid nende „paberlikkuse“ tõttu oleks üleliigne neid siinkohal vaadelda. Päälegi oleks üleüldise edu vastane juhtida kedagi temale võõrale alale, kus iseenesestki mõista puudub igasugune huvi ja ettevalmistus. See oleks kibe pilge isiku ja tema loomuliste õiguste üle. Ehk millega siis niisugust nõuet õigustatakse? Rahvuskultuurilise ideega? Võimatu! Rahvuskultuuriliseltki on kvaliteedita kvantiteet null. Ideede kandjaks jääb ikkagi reaalne isik ja väljaspool selle kasvu ei või kõnelda rahvuslikkude ideede arenemisest. Aga isiku elus loeme edulisteks ainult neid nähtusi, mis laiendavad isiku eluformelit. Võõrale, võib olla ideeliselt isegi madalamale alale kaldumine, töö, mille juures puudub tõsine vaimustus, on isiku arenemise mõttes

tingimata retrograadne, mitte progressiivne nähtus. Siit — mõtteta oleks ehitada ideede ja hingeeluliste nõuete teostamist nende kandja, järjekult nende eneste hävitamisel. Ei tunne ju meie ideesid lahus inimesest, vaid nad on inimeses eneses, inimeste tarvis ja teostuvad inimeste läbi. Inimene on aga ihu ja hinge, materiaalse ja vaimlise ilma lahutamata kombinatsioon. See on, mingisugune ideeline alus ei suuda õigustada isiku pühendamist aeglasele psühofüüsilisele kõdunemisele. Kõdunemisele on paratamata määratud ka see, kes tahab asuda kodumaal tööle väljaspool loomulist mahtuvust, olgugi omal eri alal, oludes millest kõneleb ksv. M. Raudsepp, s. a. Üliõpilaste Lehes nr. 2.

Nõnda — kui lahkumine tõesti õigustatud, on lahkuja meie sõber, kellele järele hüüame: õnne kaasa, jällenagemiseni!

Oma väite põhjenduseks, meie olude ja tegevuse järjekindluseluse iseloomustamiseks toon paar fakti ligemast minevikust.

Kodumaa suuremas linnas lükkab E e s t i koolidirektor kõrgema haridusega neiu kandidatuuri tagasi, põhjendades: „mis ütleb koolide valitsus, kui riigikeelt õpetab luteriusuline“. Mis aga valitsus tõepoolest asjast arvab, avaldus selgesti kõrgema koolide ülema imetluses ja pahameeles, kui nimetatud valitsuse poolt õigustatud neiu uut eriala valida tahtes, koolivalitsuse poole pööris, et asja üle selgusele jõuda. Samuti näitab, kui põhjendamata nimetatud direktori sooja pesa kaotamise hirm, asjaolu, et nimetatud kandidaat ühegi raskuseta keskkoolidesse Vene keele õpetajaks kinnitatud. Siis veel, Eesti keskkooli saab nimetatud kandidaat koha V e n e i n s p e k t o r i s o o v i t u s e l.

Et pahel üksikutest juhtumistest üleüldisem iseloom, toon paar joont meie ajakirjanduse, kui juhtivate ringkondade vaadete avaldaja, veergudelt. S. a. „Postim.“ nr. 119 teeb toimetuse üleskutselise naishariduse asjus oma järeilmärkuse, mille järele nõutakse eeltingimusena naisterahvaste ülikooli astumiseks vähegi rahuloldavat rahalist seisukorda ja tõsist teaduslikku huvi. Kuid kes jääks seisma meie 1000-päälises meesüliõpilaskonnas, kui neid nõudeid tema kohta maksma pandaks? Nii mõnelgi meie seast tuleb ülikooli ajal raskest tingimistest läbilüüa, et pärast sagedasti kasulikuma elemendina elusse astuda, kui see, kel õppimise ajal materiaalne seisukord hääl oli. Miks pannakse naisüliõpilastele raskemad tingimised ette? Kas ei oleks õigem, kui seltskond töökorralduse, abirahade, laenude näol nii hästi mees- kui ka naisüliõpilastele rasket materjaalist seisukorda õppimise ajal aitaks korraldada? Kui igapäevase leiva mured vähe kõrvale jääksid, suudaks meie noorsugu ülikoolis olles rohkem anduda teaduslikule tööle ja astuks elusse värskemana elemendina.

Siis — järjekindlusest ja nõuetest naise kohta: Tallinna

naisgümnaasiumi juhataja valimise puhul kirjutatakse hiilgavil palgil pühendatu teenustest: Grassi kooli lõpetamine — vist pant, et hoolealused meie rahvuslikud ideaalid omandavad; siis — suurte sakste laste õpetamine — ütleb igale hoolealusele: mine välja meie kitsaist oludest suuri saksu otsima. Vahest läheb sul korda viia kuidagi oma nime ühendusse suurte sakste omaga ja selles seisab sinu õnn, sest kodumaal kahvatab selle ees iga väärtus. Ja niisugune on tegevuskava ajakirjandusel, kes samal ajal kodumaale jäämise mõtet tahab edustada! Tuleb meele piibli elukas, kelle pahem käsi ei pea teadma, mis parem teeb. Edasi — meie noored pidagu meeles, et pääle pärivuse seaduse on meie targad leidnud sidemete seaduse, sellepärast otsi sidemeid suurte juure, otsi neid a bielus: sinu väärtused peegelduvad abielusidemetel läikivates nõopides.

Vahest ehk tullakse seletama, et neid andmeid toodud ainult biograafiliste faktidena. Kuid kahtlemata niisugustena, mis järeloomamist väärt. Siis peaks ka olema lubatud kodumaalt lahkuda tähtsate eluloandmete saavutamiseks. Et aga seda nõuet võtta kategoorilisena imperatiivina meie parandusse, peaks tõendama, et see on ratsionaalne põhjus lahkumiseks. Seda tõendagu ajakirjandus, milles need tähtsad eluloolised andmed toodud. **J. K.**

Üliõpilasorganisatsioonide edustamise küsimus meie üliõpilaskonna ühisettevõtetes.

Üliõp. Lehes nr. 2, 1916 a. V. Ernitsi sulest ilmunud artikli*) puhul pean järgmist vastama:

V. Ernits ütleb oma artikli algul, et ta minu poolt ettetootud väidete kummutamisele asub, kuid ei täida oma lubamist.

Minu väited olid**) ja on:

1) On vastolus, et koosolekul (Üliõpilaste häälekandja korraldaval koosolekul), kus e o i p s o igal organisatsioonil üks hääli oli, otsuseks tehti hääli mitte ühesuguselt organisatsioonide vahel ära jaotada.

2) On vastolus edustamise moodused üliõpilaste häälekandja toimetuses ja asemikkudekogu koosolekutel. (Üliõpilaste hääle-

*) „Ühest matemaatika veast meie üliõpilaskonna korraldumisküsimuste käsitlusel.“

**) Artiklis: „Mõnest loogikaveast meie üliõpilaskonna ettevõtetes.“ Ül. Leht nr. 1, 1916 a.

kandja toimetuses on rühmad ühevõrra edustatud, kuna organisatsioonid asemikkude kogu koosolekutel mitte ühesuguselt edustatud ei ole.)

3) Käesolev määrus*) on ebaloogiline:

- a.) määruse esimene ja teine pool on vastolus;
(Esimene pool ei tunnista organisatsiooni ühtlasteks üksusteks — ühtlaselt õigustatuiks omi mõtteid teostada, — kuna teine pool organisatsioonide üksustoonitab ja selle pääl baseerib.)
- b.) määruusel ei ole põhja all, kui meie iga üksikut organiseeritud üliõpilast teisega üheväärtusliseks tunnistame;
- c.) määrus on ebaloogiline, kui meie üksikuid organiseeritud üliõpilasi mitte üheväärtusliseks ei tunnista.

4) Üliõpilasorganisatsioonid on ühesuguselt õigustatud omi mõtteid, ideesid elustama — selles mõttes matemaatilised üksused. (Õigus kõigil organisatsioonidel üks ja seesama ja ühesuurune).

5) Iga organisatsioon peab ühevõrra edustatud olema, sest „üks (matemaatiline) on üks, aga mitte kaks ja kolm.“

Esimest, teist ja kolmandat väidet ei puuduta V. Ernits sugugi.

Neljandama väite kohta võtab V. Ernits sõna, kuid kummutamisest ei ole juttugi. V. Ernits ei vaidle ühegi sõnaga selle vastu, et üliõpilasorganisatsioonid ühesuguselt õigustatud on omi mõtteid, ideesid elustama. Ta püüab ainult selgeks teha, nagu ei oleks üksikutel organisatsioonidel iseseisvaid ideesid sootumaks olemas. Olgu. — Aga vaidlemata on igal organisatsioonil eraldi omad mõtted, omad sihid, omad otsused eri küsimustes ja veel tuhat teist asja, mis teda teistest eraldavad. Ja neid omi mõtteid elustada, püüda otsuseid avalikult elus täide saata, oma ettetähendatud sihile jõuda on igal organisatsioonil teistega võrreldes täiesti ühesugune õigus.

See on minu väite sisu ja selle vastu V. Ernits ei vaidlegi. Ta ütleb: „Kõigepäält, (harvendus minu V. N.) meil ei

---

*) „Asemikkude kogusse valitakse iga 50 liikme päält üks saadik, ka viimase puuduliku viiekümne päält, milles aga siiski vähemalt 25 liiget peab olema, — üleüldse aga igast osavõtjast organisatsioonist vähemalt üks.“

ole üliõpilasorganisatsioonid mitte teatavate individuaalsete ideede kandjad,“ kuid sellega on ka vastuvaidlus lõpetatud, tähendagugi „kõigepäält“ lause algul millegi pääle, mida V. Ernits veel ütelda on tahtnud, mis aga ütle mata jäänud.

Veel ütleb V. Ernits, et iga organisatsioon reaalne üksus on, mitte aga puhasmatemaatiline. Tal on õigus. Iga organisatsioon, samuti kui iga üksik isik on „an und für sich“ reaalne üksus; s. o. kui meie isikutest ehk organisatsioonidest kui niisugustest kõneleme. Kui meie aga nende õigustest ja kohustest kõnelema hakkame, siis võivad need kergesti matemaatilisteks üksusteks muutuda. Ja muutuvadki: igal isikul on ühesugune õigus omi mõtteid avaldada ja neid teostada püüda. Kas ta oma mõttega läbi lööb, teisi võidab — see on teine küsimus; aga tema eest võidelda on tal õigus. Olen Herakleitosega täiesti ühel arvamisel, kui ta ütleb: „Üks on kümmetuhat, kui ta on kõige parem,“ kuid mina seletan seda endale natuke teisiti, kui V. Ernits. Minu arvates ei pea sellele „ühele“ mitte kümmetuhat häält andma, vaid hää mõte võib kümmetuhat isikut endale võita, sellega ka kümmetuhat häält.

Igasugustes seltsides, organisatsioonides näeme, et üksiku isiku õigused ühesugused on, igale ühele üks hääl otsustegemise juures antakse, kus juures iga üksik isik iseeneses reaalseks üksuseks jääb, tema õigused ainult muutuvad matemaatilisteks üksusteks. Samuti on ka organisatsioonide õigused puhasmatemaatilised üksused, kuna organisatsioonid ise reaalisteks üksusteks jäävad.

Nii ei ole ka minu viimane väide V. Ernitsi poolt kummutatud, sest V. Ernits samastab organisatsiooni ennast tema õigustega, kuna mina neid lahus hoian ja ainult organisatsiooni õigusest kui matemaatilise üksusest kõnelen.

Kuid veel mõni sõna V. Ernitsi artikli kohta:

V. Ernitsi artikli päälkirjaks on: „Ühest matemaatika veast (harvendus minu V. N.) meie üliõpilaskonna korraldumisküsimuste käsitlel,“ kuid asjata olen artiklis eneses seda matemaatika vea käsitlemist otsinud, millest päälkiri nii paljutõttavalt kõneleb. V. Ernits kirjutab küll mõne sõna matemaatikast ja matemaatikust, kuid matemaatika veast mitte sõnagi.

Lõpuks arvab V. Ernits, et minu ettepanekut teoreetiliselt põhjendada ei saavat. Mul oleks väga hää meel, kui teada saaksin: mispärast? Kuid, et nähtavasti teooria ei meeldi, siis võime ka faktilise materjaali käsitlele üleminna:

Võtkem, näituseks, 8 organisatsiooni: PEÜS, Põhjala, Taim, Ilmarine, Vironia, Sakala, Ühendus ja Estica ja vaadelgem, kui

õiglaselt käsitlusel oleva määruse järele nende vahel hääled ärajaotatud on.

Selle jaoks jaotame neid kahte gruppi: esimeses grupis olgu 4 esimest ja teises 4 viimast nimetatud organisatsioonidest.

Nii kui teada on kõnesoleva määruse põhjal PEÜS:il ja Põhjalal kummalgi 2 häält, teistel nimetatud organisatsioonidel aga igal ühel à 1 hääl. Kokku oleks nõnda siis esimesel grupil 6 häält, teisel grupil aga üleüldse 4 häält.

Vaatkem nüüd edasi, mitme isiku kohta kummaski grupis 1 hääl edustamise juures tuleb.

Esimesse gruppi kuuluvatel organisatsioonidel on quorum'iks (täisõiguslise otsusvõimelise koosoleku ärapidamiseks) vaja üks viiendik liigete koguarvust, teise grupi organisatsioonidel aga kolm neljandikku tegevliigete arvust.

Nii saaksime siis PEÜS:i jaoks, kellel 106 liiget on, 22-he liikmelise quorum'i. Põhjalal on 70 liiget; tähendab, on tema quorum 14-ne liikmeline. Taim ja Ilmarine quorum'id leiduvad juba PEÜS:i ja Põhjala quorum'ites, sest nende liikmed on ühtlasi ka PEÜS:i ehk Põhjala liigete nimekirjas. Nõnda on kokku esimese grupi quorum $22+14=36$ -e liikmeline ja esineb asemikkude kogu koosolekul 6-e häälega.

Teises grupis saame järgmised quorum'i arvud: Vironia — 28, Sakala — 27, Ühendus — 26 ja Estica 25 liiget. Kokku on teise grupi quorum $28+27+26+25=106$ -e liikmeline ja esineb asemikkude kogu koosolekul 4-ja häälega.

Esimene grupp.				Teine grupp.					
Organisa- tsiooni nimi	Liigete arv	Quoru- miks vaja koguarvust	Quo- rum	Häälte arv	Organisa- tsiooni nimi	Tegevlii- gete arv	Quoru- miks va- ja teg.-lii- gete arvust	Quo- rum	Häälte arv
PEÜS	106	$\frac{1}{5}$	22	2	Vironia	37*)		28	1
Põhjala	70	$\frac{1}{5}$	14	2	Sakala	35*)	$\frac{3}{4}$	27	1
Taim	Ühes sellega ka			1	Ühendus	34*)		26	1
Ilmarine	liikmed kas PEÜS-is ehk Põhjalas			1	Estica	33*)		25	1
Kokku			36	6	Kokku			106	4

Esimeses grupis on nii iga 6-e quorum'i liikme kohta üks hääl, teises grupis aga iga 26-e quorum'i liikme kohta üks hääl.

Tahame nüüd seisukohal asuda, et hääled ärajaotatakse proportsionaalselt arvule, mis üht ehk teist otsust on toetanud, siis peaks asi nii kujunema:

*) Lihtliikmed väljaarvatud.

Oletagem, et iga 10-ne otsusttegeva liikme ehk quorum'i liikme kohta üks hääl loetakse. Siis saaksime järgmised arvud :

Esimene grupp.				Teine grupp			
Organisatsiooni nimi	Liikmeid	Quorum	Häälte arv	Organisatsiooni nimi	Tegevliikmeid	Quorum	Häälte arv
PEÜS	85*)	$85 \cdot \frac{1}{5} = 17$	1.	Vironia*)	37	$37 \cdot \frac{3}{4} = 28$	2
Põhjala	50**)	$50 \cdot \frac{1}{5} = 10$	1.	Sakala*)	35	$35 \cdot \frac{3}{4} = 27$	2
Taim	21***)	$21 \cdot \frac{1}{5} = 5$	—	Ühendus*)	34	$34 \cdot \frac{3}{4} = 26$	2
Ilmarine	20***)	$20 \cdot \frac{1}{5} = 4$	—	Estica*)	33	$33 \cdot \frac{3}{4} = 15$	2
Kokku			2	Kokku			8

Esimesel grupil peaks olema kokku kaks häält, teisel grupil kokku 8 häält, — tähendab, 4 kord rohkem häáli, kui esimesel grupil.

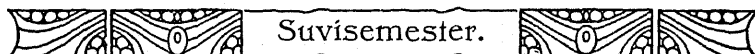
Nii kujuneksid asjad, kui meie, liigete arvu pääl baseerivast põhjasmõttest visalt kinni hoides, õiglast määrust üleshitada tahame.

Olgu see näituseks neile, kes massiga rehkendavad.

Mina isiklikult sel alusel ei seisa ja ei taha sugugi teise grupi organisatsioonidele rohkem häáli asemikkude kogus soetada, kui neid esimesel grupil on, vaid olen ja jään kindlasti sellele seisukohale, et iga organisatsioon ühevõrra õigustatud on oma mõtete eest välja astuma ja sellepärast iga organisatsioon, olgu ta suur ehk väike, ühesuguselt edustatud peab olema üliõpilasorganisatsioonide asemikkudekogus.

Rannus. 14. VI. 16.

Victor Neggo.

Suvisemestri asjus.

Et mitmelt poolt suvisemestri toimepanekut soovitati edasilükata praeguste kitsaste olude tõttu, siis tegi toimepanek omalt poolt sellekohase ettepaneku meie üliõpilasorganisatsioonidele. Selle ettepaneku vastu pole ühtki häält kuulunud, küll aga poolt. Nii jääb siis suvisemester tänavu pidamata.

Kui aga olud vähegi lubavad (rahu!), pannakse suvisemester tuleval aastal toime. Kuña selle korraldamine ja õppejõudude

*) Lihtliikmed ei ole ühes arvatud.

***) Arvatud need üliõpilased, kes ainult nimetatud organisatsiooni liikmed on.

****) Arvud võetud: „Eesti Üliõpilaste ja Vill Vill nimekirjast.“

mobiliseerimine, ettekannete kava väljatöötamine jne. töisist tööd nõuab, pole selleks aasta sugugi liig.

Toimkond loodab, et kõik lektorid, kes seks suveks on ettekandeid lubanud, neid võimalikul korral edaspidigi ei keela. Samuti loodab toimkond, et need, kel tänavu aeg ja võimalus ettekannete valmistamiseks oleks puudunud, ennast siiski tulevaks aastaks ehk edaspidiseks mõnes aines ettevalmistavad.

Töökava kokkuseadmiseks, täiendamiseks, üksikute ainete kokkukõlasse viimiseks ja sisuliseks koondamiseks on aga toimkonnal otsekohe faktilist materjali vaja kavatsetud ettekannete kohta. Selle pärast palub toimkond lektorid, kel vähegi võimalik, kavatsetavate ettekannete kohta esimeseks septembriks s. a. teateid saata. Muidugi tuleb hiljemini veel terve hulk lisanudusi ja täiendusi ette võtta, kuid alguse peaks otsekohe panema.

Suvisemestri ettevalmistustööst annab toimkond ÜI. Lehes aru, ühtlasi kõigist ettepanekuist selle kohta, mis iseäranis eeskavasse puutuvad. Loodetavasti leiab küsimus ÜI. Lehe veergudel selle tähtsust vastavat käsitlust.

Suvisemestri toimkond.

Suvisemestri eeskava kohta.

Ei ole tarvis seletada, et suvisemestri eeskava kokkuseadmine on üks toimkonna vastutusrikkamist ülesandeist, millest oleneb suurel määral kogu ettevõtte saatus.

Toimkonnale on ses asjas antud mitmesugusid direktiive üksikute üliõpilasorganisatsioonide ja isikute poolt. Päänõudmisena on esitatud ettekannete koondamist vähema arvu ainete ümber, mis lubaks neisse töisemini süveneda. Selle kõrval on jällegi toonitatud, et ei saa langeda ühekülgusse, mille tõttu mitmedgi kuulajad vahest ära jääksid, kuna suvisemester neid ei rahustaks.

Ainete koondamist peab kahtlemata silmas pidama, kuid seda ei saa siiski *non plus ultra*'ni viia. Ühe aine kohta on meie oludes võimatu saada pikemid, põhjalikumid, ainet tühjaks ammutavid ettekandeid, kuna meie oma elu teaduslik valgustamine on ikkagi alles tuleviku ülesanne, mida just suvisemester peaks edendama, niihästi lektorid kui kuulajaid teaduslikule tööle virgutades. Eesti teaduse arendamiseks aga peaks kõik jõud tööle rakendama — ja juba see asjaolu hoiatab meid suvisemestri eeskava liig kitsale alusele rajamast. Meie peame esialgu leppima suurelt osalt üksikute katketega eriainete kohta, mis alles aastate jooksul võivad kasvada põhjalikult väljatöötatud süstemaatilisteni ülevaadeteni. Raske on orgaaniliselt ühte kuuluvat ainet mitme isiku vahel tükeldada: sesse võib ainult üksik isik aastate kestes süveneda.

Muidugi ei keela see üksteisele lähidal seisvid aineid nii rühmitamast, et nad mingi üksuse laiemas mõttes moodustaksid.

Kõik senni kuulnud mõtted toonitavad rõhuga, et kodumaasse puutuvad asjad suvisemestril esipaigal seisku, — nii, nagu seda suvisemestri mõtte algatajadgi on kavatsenud. PEÜS:is on näit. „kõige suurem hulk poolehoidjaid järgmistel ainetel: Eesti keel: a) algajatele, b) täiendav kursus; Eesti kirjandus, ajalugu, kodumaa geograafia kõige laialisemas mõttes, viimaste aastate hariduslugu ja seltskondlikud voolud Eestis, Eesti majanduslik arendamine ja praegune seisukord, Eesti etnograafia ja folkloore, Eesti kunst, Balti õiguse ajalugu, Balti valitsemise-õigus, Balti tsiviil-õigus“ (kiri Toimkonnale 5. IV. 16.).

Üleüldiseid asju võeti eeskavasse ainult kõrvalnumbrina, niisuguste küsimuste kohta, mis ilmavaate arendamiseks tähtsad, kuid mida praegune kõrgem kool tihti pääle ei anna: filosoofia, usu-filosoofia ja matemaatika (selle tähtsus ilmavaate arenemise seisukohalt). Muidugi kodumaa nähtuste teaduslikul hindamisel peab tarvilikul määral üleüldisid teadmisi esitama, vaatluste lähtekohana ja võrdlusainetena, iseäranis kirjanduses, kunstis, ühiselulistest küsimustes jne.

Et hulgalt lektoriteks palutuilt veel mingisuguseid teateid pole saabunud nende kavatsetud ettekannete kohta, siis ei saa toimikond juba nüüd konkreetist ettekannete kava esitada. Ainult esialgse kava võib siin tuua: filosoofia, usufilosoofia (palutud 7 lektorit); rahvusküsimus (6 lekt.); Eesti ajalugu (4 l.), rahvateadus ja rahvakunst (2 l.), Eesti keel (7 l.), Eesti kirjandus (4 l.), Eesti näitekunsti arendamine (1 l.), Eesti kujutav kunst (3 l.), Eesti muusika (2 l.); kooliküsimus (5 l.); ühiselulised, õiguslised küsimused, omavalitsusküsimus jne. (14 l.); ühistegevus Eestis (2 l.), Eesti rahvaasjandus (2 l.), tööstus Eestis (2 l.), kaubandus Eestis (1 l.), Eesti mereasjandus (1 l.), põllukultuura küsimused Eestis (4 l.); poliitika (3 l.); kodumaa loodus (4 l.); matemaatika (4 l.); arstiteadus, iseäranis hügieen (isikuline, sotsiaalne) (2 l.).

Eraldi peaks nimetama võimlemist ja sporti. Kahtlemata tarvitseb siingi teoreetilist õpetust, kuid päärõhk peaks siin siiski praktika pääle langema. Suvisemester peaks igatahes osavõtjid kehaliseltki värskendama ja karastama, neid jõukasvatuse probleemiga tegelikult tutvustama.

Siin on esitatud ainult pääjooned tulevase suvisemestri eeskava kohta, andumata senni veel mitte küllalt selgesti määratavisse detaalidesse. Loodetavasti leiab küsimus asjast huvitatute poolt edaspidi tarvilikku kaasselgitust, mis hõlbutaks märksa toimikonna tööd.

Suvisemestri toimikond.

Vene üliõpilaskonna häälekandjad 1915 aastal.

Õige palju segadusi Vene üliõpilaskonda ja tema kultuuri-töösse tõi praegune sõda. Segasteks läksid üliõpilaste read, kadus mõni vana lipukiri, — mõne aja pääle oma mõju ja võimu õppiva nooresoo massi üle kaotades. Kui pooleteise aasta jooksul üliõpilaskond ilma suuremate vigadeta läbi sai, kui ka leidis eneses õigeid helisid vastukajaks jooksvate sündmuste pääle ning tõi jõudu mööda abi maale — siis sündis see ennemini temas peituvate (potentsiaalsete) jõudude kulul, kui tema organisatoorilise võime tõttu. Organiseerimist muidugi ei olnud, ka kellelgi polnud võimalust seda nõuda. Ja iseäranis raskelt mõjus üliõpilaste häälekandjate kokkukuivamine niisugusel vastutusrikkal ajal.

Ialgi pole üliõpilaskonna väljaannete alandlik pere arvurikas olnud, kuid eelmisel aastal on see iseäranis vähepoolne.

14 häälekandjast 1914 a. jäi 1915 a. jaoks järele ainult 4, teised aga kadusid „toimetusest mitte olenevil“ ja teistel kurbadel põhjustel. Õigus küll, et 1914 a. kaduma läinud väljaannete asemele uue aasta jooksul tuli 7 juure, kuid nende enamus kandis tuntud uulitsakirjanduslikku laadi, mis neid üliõpilaskonna omadeks ainult nimepidi tegi, aga mingi tingimisel nende sisu ehk kaasatundmise poolest üliõpilaste keskel.

Päris ajakirju (газеты) oli 2. Üks neist, „Студенческие годы“ jättis üliõpilaskonna ajaloos ja tema kirjanduses õige heleda jälje järele. 1913 a. asutatud — ning Peetrilinna üliõpilaskonna organisatsioonide (? M. L.) kaastegevusel väljaantud, seadis ajakiri omaks lipukirjaks üles kultuuralist ja majanduslikku ühendamist üliõpilaskonnas. Oma tegevuse algusel seisis ta julgelt ja südikalt omade aadete eest kunni 1914 a. keskel „Студ. годы“ loobuvad omast endisest ideest, demokraatilisest ja kaunis kitsarinnalisest üliõpilasproufessionalismist, — õige palju ruumi enam ja enam üldpoliitiliste küsimustele ja marxistlikule jutlusele pühendades. Nende üleüldiste küsimuste ülekaal on iseäranis silmapaistev tema viimasel ilmumisel aastal 1915. Omi otsekoheseid ülesandeid ei unustanud leht selle tõttu muidugi mitte.

Teine päevaleht „Студенч. жизнь“, mille Kiievi üliõpilased Saratovis asutasid, pandi esimese numbri ilmumise järele Saratovi kubernereri poolt seisma. Ilmunud numbris seab toimetus üliõpilaskonna ülesandeks omi jõudusid organiseerida, enese poliitilist nägu väljaarendada, ning selle tagajärjel ühe ehk teise rühmaga ühineda.

Ajakirjade (журналы) hulgas peab senni nägematut kriisist konstateerima — sest pole mitte üht ajakirja olnud, mis kogu Vene üliõpilaskonna huvisid silmas oleks pidanud — pääle „Студ. мысль“ — mis ainult ühe numbriga kahes väljaandes suutis ilmale tuua, kuid toimetuse sekelduste tõttu ära kängus. Tema asemele tuli 1916 „Путь студенчества“ — omast eelkäijast palju nõrgem.

Teised ajakirjad, mis väljaanti, teenisid ainult oma ülikooli ehk eri rühma huvisid (rahvuslikka, maakondlikka, esteetilisi j. m.).

1914 a. alates ilmus Tomskis „Сибирский Студент“ kes rohkelt ruumi üliõpilaskondlikule ja kultuura küsimustele pühendas.

Uuesti hakkas ilmuma „Бюллетень студентовъ психо-неврологов“ (Peetrilinn) — 4 numbrit.

Tulevasele üliõpilaskonna ajaloo uurijale saab rohkelt huvi pakkuma: „Извѣстія Студенч. организаций Моск. Сельско-Хозяйств. Института“ № 1. (aastaraamat). See sisaldab eneses terve rea artiklid ja aruandeid vastastikkusest abikassast, söögimajast ringkondadest (кружки) jne. Moskva Agron. Inst. juures, — milles õige rohkesti materjali leidub Moskva üliõpilaskonna seltskondliku, kultuurilise ja majandusliku nivoo kindlaks tegemiseks. Eessõnas kaebab toimetuse selle üle, et üliõpilaste keskel puudub seltskondlik vaim, üliõpilased ei pea omavahelisi organisatsioonide organisatsioonideks, vaid asutusteks. Toimetuse aga arvab, et ühiskondlikus mõttes vähe arenenud üliõpilastele võõrad ja ametlikud „asutused“ siiski „organisatsioonideks“ muutuvad, selle sõna tõsisel mõttes, nii peaaegu kui töötamine neis sisemist rahuldust suudab pakkuda.

Õige korralikult ilmus juudisoo esitajate häälekandja „Еврейскій Студент“ mis oma esimesest numbrist saadik kindlat siionistlikku värvi kandis, juudi üliõpilaskonna eluküsimusi harutades, tema vahetõttu juudi rahvaga ning niisama ka vahetõttu „probleemi“ Vene üliõpilaskonnaga.

Esteetilised ja kunstilised „üliõpilaste“ väljaanded jätavad võõrastava mulje üleüldises massis — nõuavad tõsisemat seisukoha võtmist.

Kuidas siis muidu seletada, et praegusel vapustuste ajal ilmuvad heategevuse katte all ajakirjad nagu „Съверный Гусляр“, mida väike kildkond ettevõtlikka noorimehi väljaandis, kes ennast, pääle selle kui nad publikumi poolt külmalt vastu võeti, ennast õppivast noorsoost nooreks parteidest üle olevaks (надпартийная) intelligentsiks ümber ristisid. Ehk Moskva üliõpilaste kogutöö Студия: tema toimetuse uhkustava ja kelkiva sissejuhatusel järgnesid mitte vähem vaesed sisu ja vaimu poolest „loovad unenäod“ (творческие сны). Päril mustasajaliste, tapmise tööle kihutavate artiklite seas on lihtsalt vähe seda, mis otse üliõpilaskonda puutuks

ajakirjas „Вешня воды“ — mille toimetus pääle selle ühekordselt lisa „Студенч. Сборник“ välja andis — mis aga oma vanemast vennast palju taha ei jää.

Kas avaldub seesuguses nähtuses üliõpilaskonna firma kurjasti tarvitamine, ehk võib olla sisaldub ses ühe üliõpilaskonna kihi degeneratsiooni tunnismärke?

Mitteperioodilisi väljaandeid oli tänavu õige vähe. Tomskis ilmus ühekordne leht „Студенческий Листок“ artiklitega päevaküsimuste kohta, Moskva Üliõpilaste Maja asutamise komisjioon andis välja iseraamatuna aruande oma tegevuse üle.

Rohket materjali Vene üliõpilaskonna ajaloo ja oleviku karakteristika asjus (Сватиков'и artiklid) — toob Путь Студенчества, mis hiljuti aresti alt vabastati.

Häätegeva otstarbega anti välja: Riia Polit. vastastikkuse abikassa koguraamat: В Тылу; Peetrilinnas ilmus „Сборник“ (Валерик Лермонтова, Набѣг Л. Толстого, 4 разсказа Гаршина) ning Rostovis D/ä. — ühekordne leht: Студенты — бѣженцам.

M. L.

Norra üliõpilasorganisatsioonidest.

Norra üliõpilasolud on meil vähe tuttavad. Toome sellepärast pääjoontes alamalseisva ülevaatliku kirjelduse „Ylioppilaslehti“ järele, kus Haakon Vigander rea kirjutusi Norra üliõpilasoludest on avaldanud.

„Norralastel on raske ühineda. See on üleüldine, südamest tulev ohkamine nii ajalehis kui jutujamistes. Nii, võib väita, et see moodustab olulise joone norralase loomust. Selle väite ümberlökkamiseks võib siiski näidata umbes 25 organisatsiooni pääle, mis — igaüks oma eri püüetega — töötavad üliõpilaste keskel ja üliõpilaste hääks“.

Norras ei ole midagi Rootsi ja Soome osakondadesse jaotusele vastavat.

„Kõigepäält on meil „ametiühisusi“, teaduskondade järele. Nii on filoloogidel „Filologisk Forening“, teoloogidel „Den Teologiske Studenterforening“; edasi on meditsiineritel, juristidel, rahvamajandust õppivatel ja füüsis-math'idel oma ühisused. Muidugi ei kuulu neisse „ametiühisustesse“ lähikaudugi kõik üliõpilased. Mõnel semestril eriti moodustab ainult väikearvuline rühm seesuguse ühisuse ja ajuti on nende elu päris soigus.“

Pöörame poliitiliste organisatsioonide poole. Kõik meie suuremad erakonnad on edustatud, nii et meil on „Den Konservative Studenterforening“, „Studenternes Venstreforening“ ja „Den socialdemokratiske Studenterforening“.

Viimati mainitu on pea ainult nime järele olemas, kuid mõlemad eelmised avalduvad sagedasti küllalt silmapaistvalt ja toetavad omi erakondi valimise võitluste ajal.

Tahan nüüd kõneleda enam aatelisemist organisatsioonidest, neist, mis on liitunud mingi üldnimeliku püüde ümber ehk harrastavad mingi eri „asja“, ilma et nad ühtegi kindlasse erakonda kuuluksid, ehk küll nende asjal võib ka poliitiline külg olla.

Niisugused on „Studenternes avholdsforening“ (karskuse selts) ja „Studenternes Forsvarsforening“ (maakaitse selts). Nimed näitavad juba isegi, mis laadi need seltsid on ja mis on nende tööala. Edasi „Student maallaget“. Selle moodustavad suurelt osalt talupoeg-üliõpilased ja see võitleb vaimustusega „landsmaalet'i“ õiguste ja laialilaotamise eest. („Landsmaalet“ edustab meil Norra keelevõitluses erinorralist keelelaadi ja see põhjeneb pääasjalikult Lääne-Norra maa-murrete pääl. „Riksmaalet“ on linnakeel, „kultuurikeel“ ja iseäranis selle kirjakeel seisab Daani keele mõju all.)

Mingi vastavat „riksmaal“ organisatsiooni meil ei ole, mis selgesti näitab, et selle keelelaadi poolehoidjad on veel suures enamuses.

Tähelepanemiseväärilisem „aate“ ühisus on igatahes „Forbundet“: „Norske Studenters Kristelig Forbund“. Eluvõimuline ja suur ühisus, kellel oma maja on, otse ülikooli kõrval, ja palgatud sekretär, kes ka selle väikest kuukirja „Studenterbladet“ toimetab. Selle juure liituvad alaosakondena „Kvindelige Studenters Kristelige Forening“ ja „Akademisk frivillig Missionsforbund“. Organisatsioon annab praegu välja „Exelsior“ nimelist lehte, mis on põhjamaade kristliku üliõpilasliidu häälekandja. Pääle selle organiseerib see ühisus mitu eneseharimise ja piibli ringi. Tal on ka oma segakoor.

Sel puhul olgu nimetatud, et laulu edendatakse üliõpilasringkonnis kõige päält „Den Norske Studentersangforening'is“, mis on kahtlemata meie kõige parem meeskoor ja mille kontserdid on sündmused muusika hooajas. Pääle selle on meil „Kvindelige Studenters Sangforening“, mis küll meie paremat naislaulu edustab.

Pea kõik ülemal nimetud organisatsioonid (pääle lauluseltside) peavad koosolekuid semestri kestes tavalisest iga teine nädal ja nende liikmemaks on 1. kroon semestris. Osa peab koosolekuid „Forbundet'i“, teine „Samfundet'i“ ruumides.

Kõik organisatsioonid ja üliõpilased on kogutud „Det norske Studentersamfundet'isse“ (asutatud 1813). „Samfundet“ edustab üliõpilasi kui niisuguseid. Temal ei ole mingi eri ülesandeid eeskavas. Tema eesmärk on puhas-akadeemiline, avatud kõigile arvamiste ja vaatlemisviiside liikumistele. Tema ühendab ka üliõpilasi kõigist leeri-

dest, ehk küll muidugi enamuse arvamine oma pitseri vajutab tema koosolekutele.

Ainult siin peab ka kohe ära märkima, et lähikaudugi mitte kõik üliõpilased ei kuulu „Samfundet”isse“. Harva on enam kui 500 umbes 1600 akadeemia kodanikust tema liikmed. See arv kõigub siiski suuresti eri semestritel. Sel organisatsioonil on oma maja.

„Samfundet”il on 10.000-köitene raamatukogu, lugemissaal, biljardsaal ning oma orkester ja teater — viimane praegu küll tegevuseta. Koosolekuid peetakse iga laupäeva õhtu. Pääle selle pannakse toime teatud igaaastased pidud. Liikmemaks on 6 krooni semestris.

Selle lisaks teeb „Studentersamfundet” tähtist ühiskondlikku valgustustööd. Tema valib oma seast haridus- ja kõnetoimkonnad. Esimene paneb toime järjekindlad maksuta kursused, kus paaril tunnil nädalas, kusagil linna kooli ruumides, õpetatakse eri aineid: Norra, Saksa ja Inglise keeli, rehkendust ja raamatupidamist. Viimne mureseb kõnelejaid iseäranis Kristiania ümbruse tööliste ja noorsoo seltsidele. Kõik kõned on hinnata, seltsid peavad ainult reisi- kulud tasuma.

Ka mõned muud organisatsioonid edendavad teataval määral ühiskondlikku tööd. Nii „Forbundet”il kui ka „avholdsforening”il ja „Maallaget”il on kõnetoimkonnad eri püüetega. „Forbundet” on pääle selle asutanud ühiskondliku eneseharimise ringi ja on ka püüdnud tööliste keskel teha valgustustööd. 1912. a. asutasid Norra nais-üliõpilased „Kammeratklubben”i, mille liikmena võivad olla nii nais-üliõpilased kui ka naistöölised; see organisatsioon teeb hääd ehk küll veel mitte rohkem tööd tööliste linnaosas, kus ta enesele ka alalise asupaiga on muretsenud.

Pääle selle on naisüliõpilased juba 1902 eri organisatsiooni asutanud, mis pääasjalikult naisüliõpilaste kodu asutamise mõtte on jõudnud teostumisele lähedale viia, nii et selleks otstarbeks maja lähemas tulevikus ehitatakse.

Meesüliõpilastel on juba a. 1872 „Studenthjemmet”, mis selle tõttu, et ainult kulud püütakse tasa teha, umbes 35 üliõpilasele õige odava hinnaga hää kodu pakub.

Akadeemilisi spordiseltsa on mitu. On olemas suusaklubi oma suusatamise paikadega linna ümbruses; arstiteadlastel on oma suusaselts, niisama naisüliõpilastel.

„Edasi on meil „Studenternes Roklub” (sõruklubi), mis mitmel korral on võitjana välja tulnud kodumaistest kui ka põhjamaade vahelistest võistlustest. Siis — „Norske Studenters Gymnastik og Fegteforening” (asut. 1882.), võimlemise ja vehklemise armastajate tarvis (eri naisosakonnaga). Ülikool annab oma turnisaali tarvitada

ja palkab õpetajad. Selle organisatsiooni tegevus on viimisel ajal märksa elavamaks läinud, iseäranis vehklemise alal. Sama võib ütelda hiljuti asutatud „Studenternes idrotsforening“ist“. Kõik spordiseltsid on aegamööda ühinenud keskliiduks“.

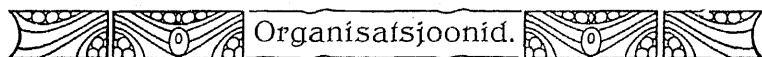
Autor leiab siiski, et üleüldiselt vaadates üliõpilastel mitte küllalt ei ole spordi armastust. Suur enamus ei käi järjekindlalt harjutamas.

Kehvade üliõpilaste toetamise otstarbel on asutatud „Studenternes Selvhjaelpforening“. Seltsi asutajad lootsid, et õnnelikumas seisukorras olevatel üliõpilastel mitte raske ei ole kehvamate hääks väikest liikmemaksu (4 krooni aastas ehk 40 krooni ühekordselt) maksa. Üliõpilasliikmeid on siiski vähe, enam on vanemaid akadeemia kodanikke. Üleüldse on liikmeid võrdlemisi vähe.

Norra üliõpilaste lehtedest tuleb nimetada kõige päält „Minerva“, nädalaleht, 10 numbrit semestris. Üliõpilaste karskusselts annab välja „Symra“, ning ülemaal on mainitud „Exelsior“ ja väike „Studenterblad“.

Lähemal ajal ilmub „Samfundeti“ 100-aastane ajalugu.

A. L.

Peetrilinna Eesti Üliõp. Seltsi tegevus 1915 a.

Läinud 1915 a. sõja aja halvavat mõju on PEÜS:i elus õige tuntavalt märgata. Seltsi väline elu on õieti kitsaks jäänud. Endistel aastatel oli kõnepidamine väljaspool seltsi, teaduse kandmine rahva sekka, seltsi silmapaistvamaks väliseks tegevuseks. Kuid praegusel ajal on kõnede pidamine Eesti keeles õieti takistatud.

Katsuti võimalust mööda sõja sünnitatud tarvete täitmiseks teiste seltsidega kaasa töötada. Selleks võeti üliõpilaste seltside vahelise toimkonna töödest osa, mille ülesandeks on haavatud ja surma saanud sõjameeste üle omastele teateid muretseda, laatsaretides haavatuid eestlasi üles otsida ja nendele tarviduse korral abiks olla, sõjavangidega läbikäimisel väljamaal vahelülks olla, sellekohaseid juhatusi anda j. n. e. Pääle selle aidati võimalust mööda esialgul Eesti laatsaretis, kuid hiljemini jäi see tegevus kõrvale, kuna otsusele tuldi, et kohasem on palgatud sanitar ametisse võtta.

Et sõtta kutsutud tagavaraväeliste perekondadele ainelist abi muretseda, pani selts üheskoos teiste päälinna Eesti üliõpilaste seltsidega 7 märtsil suure pidu toime, kus muu hulgas Soome tenor Väino Sola üles astus.

Ka seltsi sisemises elus oli sõja aja raske õhkkonna rõhust tunda. Kõnesid on seltsis ainult kolm peetud, näitemüük pidi edasi jääma — määramata aja peale.

Toime pandi kolm teeõhtut muusikaliste ettekannetega ja ilulugemistega, Vilde õhtu ja jõulupuu, pääle selle seltsi aastapidu.

Seltsil oli 1915 a. algusel 137 liiget: nendest oli 44 vilistlast ja 93 üliõpilast. Aasta lõpul oli aga seltsil 156 liiget (48 n. ja 108 meester.) ja 10 liikme kandidaati; nendest oli 49 vilistlast (8 n. ja 41 meest.) ja 107 üliõpilast (40 n. ja 67 m.). Aasta jooksul astusid liigeteks 32 in. — 2 vilistlast ja 30 üliõpilast. Seltsist jäid eemale liikmemaksu maksmata jätmise pärast 9 liiget, kuna välja on astunud 4 liiget.

Teaduskondade järele oli kõige rohkem õigusteadlasi, nimelt 13 vilistlast, 16 üliõp.; sellele järgnevad matemaatikud — 5 vilistl. ja 14 üliõpil., kuna teistes teaduskondades arvud juba vähemad on.

Seltsi vilistlasi asub Peetrilinnas 20, kodumaal 16 ja Venemaal 13. Et meil asuvate vilistlaste mõju päälinna perekas Eesti asunduses veel märksa tunda ei ole, seda võib sellega seletada, et nad kõik veel alles hiljuti õppimise on lõpetanud.

Kaunis kogu seltsi liikmeid on sõjaväe teenistusse astunud, nimelt 21 meest, mis 20% meesliigetest on. Nendest on 10 vilistlast ja 11 üliõp.

Seltsil on organiseeritud vilistlaste kogu, kelle pääülesandeks oli senni seltsi aineliselt toetada. Kuid kavatsusel on laiemad tegevuse piirkonnad, millest aga praegu vara rääkida.

Sõja algus pani seltsi liikmed ja muidugu siis ka seltsi varaliselt kammitsasse, ja 1915 a. eelarve seati õige ettevaatlikult ja napilt kokku. Endistel aastatel tuli seltsil nii palju sisse (iseäranis pidudest), et pisitillukesest liikmerahast hoolimata (3 rbl. aastas) liigetele isegi ainelist abi võidi anda. Kuid läinud aasta eelarvesse ei juletud selleks otstarbeks rublatki üles võtta. Ja tõepoolest tuligi läinud aasta esimesel poolel liikmeraha nii visalt kokku, et selts isegi väikest laenu tegema oli sunnitud, kuna pidu toimepanemine loomulikult võimata oli. Kuid aasta lõpu poole, kui sõda juba nagu loomulikuks nähtuseks oli muutunud ja elu ennast selle järele korraldanud, paranes asi nii, et isegi osa tehtud võlga tasuda suudeti. Väljaminekuid oli seltsil umbes 800 rubla, millest suurem osa kortri üüriks kulus. Raamatukogu väärtus on umbes 550 rbl., mille laiendamiseks käesoleva aasta eelarvesse suurem summa üles on võetud.

Aasta lõpul hakkas tunduma, et selts jälle toibuma ja intensiivsemat elu elama hakkab.

Tartu ülikooli ära viimise kroonika.

Tartu ülikooli „Acta'des“ nr. 3 1916 ilmusid prof. Krascheninikovi ja Taranovski kõnede protokollid ülikooli Permi evakueerimise vastu ülikooli nõukogu koosolekul. Prof. Krascheninnikov nimetab sääl üleviimist Permi tabavalt „palmi istutamiseks rabasse.“

9. märtsil kirjutas keegi permlane „Permsk. Ved-is“ pika kirja Tartu ülikooli Permi viimise kasuks ja lisab selleks otstarbeks omalt poolt viis rubla juure.

Aprillis lükkas ülikooli nõukogu Meshkovi 5000 rubla tagasi, mis see oli rektorile annetanud õpireiside toimepanemiseks Uralimaale.

Kurator Shtsherbakov pidi mai algul Permisis olema ühel ajal haridusministri abi Shevjakovi ja depart. dir. Paletshek'iga, tuli aga Põhja väerinna ülemjuhataja pääkortrist, kust ta enne läbi sõitis, tagasi koju.

29. apr. sai P.-B. Keskkomitee ja Dr. J. Raamot oma sellekohase telegrammi pääle Põhja väerinna ülemjuhatajalt vastuse, et tema otsuse järke, mis ta juba kahel puhul on korranud, sõjalistel põhjustel mitte ei ole tarvis Tartu ülikooli ära viia. Tartu seisukord minevat iga päevaga kindlamaks.

Mai algul teatati Saratovist „Russk. Ved-ile,“ et sinna kuulu järele tahetavat kolm Tartu ülikooli teaduskonda üle tuua.

10. mail seletas ministri abi Shevjakov Permisis linna ja semstvo edustajatele, pääle selle, kui ta oli Tartu ülikooli Permi evakueerimise küsimusega kohal tutvunud, et kui Tartu ülikool evakueeritakse, siis ainult Permi.

28. mail lubas Permi semstvo ülikoolile veel 500.000 rubla, nii et ühtekokku sai kolm ümmargust miljonit.

31. maiks kutsuti Tartu ülikooli rektor ja dekanid erakorraliselt haridusministri juure, kus koosolek Tartu ülikooli ära viimise asjus Shevjakovi juhatusel toime pandi. Viimne teatas päris kindlasti, et Tartu ülikool on otsustatud Permi viia. Ülikooli edustajad seletasid ühel häälel, et ära viimiseks mingi põhjust ei ole: linna ei ähvarda hädaoht, toiduainete kriisi ei ole, rahva pääle avaldaks ära viimine rasket mõju ja õpetöö võib edasi kesta selle pääle vaatamata, et suur osa varandust on ära saadetud.

Juuni 3. pidi Tartu ülikooli ära viimise küsimus ministrite-nõukogus otsustamisele tulema. Sel puhul saadeti ministritele terve rida telegrammisid (Raamot, Goldmann, Tallinna linnapäa, terve rida asutusi ja seltsisid Tartust, Tallinnast ja Viljandist, ajalehtede toimetused jne.). NB. 6. juunil seletas Tartu linnapäa Tartu Maja-omanikkude Seltsi edustajale, et temal aega ei ole ülikooli küsimusega tegemist teha.

4. juunil andis haridusminister Tartu ülikooli edustajatele teada, et ülikooli ära viimise küsimuse riigiline võim otsustab ja sellest ülikoolile aegsasti teatab.

Haridusminister andis „Retsh'i“ kaastöölisele pikema seletuse Tartu ülikooli ära viimise asjus, kus ta arvamise, nagu tahaks haridusministeerium Baltimaa ilma ülikoolita jätta, ekslikuks tunnistas. Ära viimise küsimus tekkinud sõja oludega ühenduses. Ainult viimisel ajal on põhjusi ette toodud, mis mitte ei ole otsekoheses ühenduses sõja oludega, mis aga mitte mõjuvatena on leitud. Umbes sama seletas pääminister natuke hiljemini Sahlitile.

7. juunil telegrafeerivad Raamot ja Goldmann Peetrilinnast Tartu: Põhja väerinna ülemjuhataja on pääministrile Stürmerile telegrammi saatnud, et tema sõjalistel kaalumistel tarvilikuks peab ülikooli Tartu jätta.

13. juunil sai P.-B. Keskkomitee esimees J. Tõnisson haridusministrilt oma sellekohase telegrammile vastuse, et kuulujutud, nagu tahetaks ülikooli usuteaduskonna hävitamise kergendamiseks üle viia, on põhjendamata.

Juunis otsustati Permis Peetrilinna ülikooli osakond kolme teaduskonnaga avada. Selle osakonna rektori kohuste täitjaks nimetati Tartu professor Pokrovski.

„Birsh. Ved.“ kaastöölisele seletas haridusminister, et sõjalistel põhjustel Tartu ülikooli mitte ära viia ei tule, kuna aga küsimuse rahvuspoliitiline külg veel kaalumist nõudvat, mille kohta kindraladjutandi Trepovi iseäraline komitee kõigekülgselt selgust püüdvat muretseda.

7. aug. töid lehed teate haridusministri ettekirjutusest Tartu ülikooli usuteaduskonnas käesoleva õpiaasta algul Vene keel õpik-keeleks seada. Ainult tegelikku usuteadust võib kuulajate emakeelele õpetada.

11. aug. sai tuttavaks ministrite nõukogu otsus usuteaduskond Tartu ülikooli juures kaotada ja selle asemel kõrgem eri õpiasutus avada. Otsus tehti uue ülikoolide põhjuskirja läbi vaatamise puhul.

Tartu ülikooli rektor

käsib kuulutusega mustal tahvlil ülikooli kantseleides ametnikkudega ainult Vene keelt rääkida. Üliõpilaste asjade sekretär on pööle selle veel oma kantselei ametnikkudele isekeskis Eesti keeli rääkimise keelatud ja isegi eestlased ametnikud käsipuust kaugemale istuma pannud, et nad üliõpilastega nii kergesti kokku ei puutuks.

Ülikooli lõpetanud.

Tartu arstiteaduskonna lõpetasid arstidena J. V a r i k, EÜS:i liige, ja A r n. L i i n, korp. Sakala liige. Mõlemad astusid arstidena P. R. teenistusse.

Maikuul lõpetas Riia Politehnikumi mehaanika jaoskonna REÜS:i liige E d. H a n s s c h m i d t, ing. techn.

J. U l u o t s, korp. Rotalia liige, on päälinna ülikooli õigust. fak. lõpetanud ja kodanlise õiguse prof. Udintsovi ettepanekul ülikooli juure jäetud professori ameti vastu ette valmistama.

Peal. Teat.

H. P i i p on päälinnas rahvusvahelise õiguse magistrandi eksami ära teinud.

Peal. Teat.

M i c h a e l O s t r a t, korp. Frat. Estica liige, lõpetas Tartu ülikooli õigusteaduse fak. kandidaadina ja astus Pavlovi sõjakooli.

A m a l i e K r i m s lõpetas ajaloo-keelet. osak. Tartu ülikooli juures.

A n t o n N õ m m i k lõpetas Peetrilinna ülikooli loodust. osakonna.

Peal. Teat.

Kevadisel eksamitejärgul tegid Moskvas õigusteadlised riigieksamid A. N i r k (EÜS), A. N a r u s k (Estica), ja A. V ö ö l m a n n. A. N i r k astus gardemariinina mereväkke.

Riia politehnikumi lõpetasid: Vironia liikmed: A l f r e d S i n i s o f f, ing.-techn. (mehaanika jaosk.), R e i n h o l d J a n s o n, ing.-techn. (keemia jaosk.), V a l d e m a r S e l l i n g, cand. rer. merc (kaubanduse jaosk.) ja väljaspoolt org-ne E r n s t E d e r b e r g, ing.-arch.

Moskva ülikooli lõpetas E r n s t Ö p i k ja jäeti täheteaduse õpetooli juure professori ametile ette valmistama.

Ülikooli lõpetanud on J o h n M a s i k, math., korp. Rotalia liige.

Tartu ülikooli rohuteaduse osakonna on lõpetanud provisoritena: EÜS:i liikmed J. Luik, J. Sõrmus, J. Virumann; A. Schnicker (enne EÜS); väljaspoolt org- ne: A. Jantra, J. Kadak, R. Visman ja V. Tuilmets.

Sõjaväes.

Riia Eesti Üliõpilaste Seltsist on sõjateenistusse vastu võetud: H. Anderson, agr., J. Luikmil, rer. merc., A. Suurthal, ing., A. Timpman, ing., J. Valfisch, agr. Esimesed neli on Moskva III sõjaväe kooli määratud.

Korp. Rotalia liigetest on järgmised sõjateenistusse astunud: Otto Tief — Nikolai insen. kooli, Karl Martin ja William Tomingas — vabat. elektrotehn. bataljoni, Richard Reimann ja Friedrich Tomingas — Pauli sõjakooli.

EÜS:i liigetest võeti sõjateenistusse maikuul A. Assor, jur., V. Kolga, theol., K. Jungermann, math. ja O. Teär, agr. Kõik neli määrati lipnikute koolidesse Peterhofis.

Juunis võeti vastu sõjateenistusse: A. Adler, theol., A. Kruus, theol., K. Zimermann, hist., — kõik kolm määrati Odessa sõjakooli; sinnasamasse H. Kruus, hist.

K. Soonberg, theol., Karl Einberg, agr., Taschkenti sõjakooli; A. Palkai, theol.

Frat. Esticast: Harry Saebelmann, theol., G. Perli, theol., mõlemad Odessa sõjakooli.

Korp. Ugala liigetest: J. Albrecht, theol., — Odessa sõjakooli.

Väljaspoolt organisatsjoone: P. Ahman, jur., J. Uin, agr., K. Zolk, agr.

Mai algul kutsuti sõjateenistusesse EÜS. „Põhjala“ liige Richard Evel, math., ja asetati Pavlovi sõjakooli.

Suurtükiwäe kooli on lipnikuna lõpetanud Fortunat Margevitsch, korp. Rotalia liige.

Surnud.

Cand. rer. nat. J. Avik, kes Minski kubermangus sooparanduse instruktorina teenis, on s. a. kevadel surnud.

Aleksander Kaelas

on 22. märtsil s. a. mõtteteaduse magistrandi eksamid lõpetanud ja pääle 21. mail s. a. peetud prooviettelugemiste M o s k v a ülikooli eradotsentide hulka vastu võetud.

Magd. A. Kaelas sündis 29. sept. 1880, Vana-Kasaritsa mõisas, Võrumaal, sai hariduse Mõniste kiriku-kihelkonna koolis, Riia vaimulikus koolis, Riia vaimulikus seminaris ja Moskva vaimulikus akadeemias (1901—1905), mille viimase lõpetas *magd. theol. orthod.* aunimega. 1905—1908 oli Kaluga vaimuliku seminari kooliõpetaja, 1908 astus Moskva ülikooli mõtteteadust õppima ja jäeti pääle ülikooli lõpetamise 1911 ülikooli juure. 1908. a. pääle MEÜS:i liige.

Vastutav toimetaja ja väljaandja mag. U. Gr ünthal.

Tegev toimetus: J. Vilms, J. Raukas, A. Luha.

Дозволено военною цензурою — Юрьевъ, 24 августа 1916 г.

Üliõpilaste Geht

ilmub 8 korda õpiaastas, 4 numbril semestris.

— Tellimishind —

aastas ühes postikuludega 1.75 kop., üliõpilastele 1.25 kop., üksik number 25 kop.

Address: Tartu (Юрьев, Лифл.)
Noor-Eesti.

Toimetuse kõnetunnid:

iga teisipäev ja reede kella 12—1
Noor-Eesti ruumides — Tartus,
Rüütli uul. 4.